

Mediji i siromaštvo u Hrvatskoj

Vukoja, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:168192>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Ivana Vukoja

MEDIJI I SIROMAŠTVO U HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

IVANA VUKOJA

MEDIJI I SIROMAŠTVO U HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Danijel Labaš

Sumentor: dr. sc. Ana Volarić Mršić

Zagreb, 2019.

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je „Mediji i siromaštvo u Hrvatskoj“. Rad sadrži dva dijela, teorijski i istraživački dio. U teorijskom dijelu definirani su mediji, novinarska etika, bioetika, siromaštvo, socijalna isključenost te utjecaj medija na siromaštvo.

Istraživački dio sastoji se od analize sadržaja emisije „Provjereno“ koja se emitira na Novoj TV u razdoblju od siječnja 2017. do siječnja 2019. godine.

Siromaštvo je jedan od najvećih problema u Hrvatskoj o kojem se još uvijek ne govori dovoljno. Posljedica siromaštva je socijalna isključenost ugroženih koji se teško adaptiraju u društvenu zajednicu kojoj pripadaju. Mediji imaju veliku ulogu u prezentiranju životnih priča ljudi jer svojim izvještavanjem mogu uvelike promijeniti situaciju u kojoj se nalaze siromašni ljudi.

Cilj ovog rada je istražiti koliku važnost mediji pridaju temi siromaštva, na koji način izvještavaju o njoj te poštuju li pravila koja im nameće novinarski kodeks. Također cilj je rada istražiti pristup novinara s naglaskom na senzacionalizam i etički aspekt. Glavna hipoteza govori kako mediji svojim izvještavanjem o siromaštvu povećavaju socijalnu osjetljivost.

Ključne riječi: mediji, siromaštvo, izvještavanje, senzacionalizam, Provjereno

SUMMARY

Thesis Media and poverty in Croatia contains a theoretical and research part. In the theoretical part there are defined media, media ethics, bioethics, poverty, social exclusion and the influence of media on poverty.

The research part contains the results of analysis of the television news magazine Provjereno that broadcast on Nova TV in period from January 2017 to January 2019g.

Poverty is one of the major problems in Croatia. The consequence of poverty is social exclusion of vulnerable people who can hardly adapt to the social environment. The media play a great role in presenting people's life stories because by reporting it can greatly change the situation of poor people.

The aim of this paper is to explore the importance of the media in poverty, how they report about it, and whether they respect the rules imposed on them by the journalist ethical code. It also aims to explore the approach of journalists with emphasis on sensationalism and ethical aspects. The main hypothesis is that the media's reporting on poverty increases social sensitivity.

Key words: media, poverty, reporting, sensationalism, „Provjereno“

Sadržaj

UVOD	1
1. MEDIJI I ETIKA	2
1.1. Novinarska etika.....	2
1.1.1. Kodeks časti hrvatskih novinara.....	4
1.1.2. Etički kodeks Društva profesionalnih američkih novinara	5
1.2. Bioetika	6
2. SIROMAŠTVO.....	9
2.1. Apsolutno siromaštvo.....	11
2.2. Relativno siromaštvo.....	12
2.3. Subjektivno siromaštvo	12
3. SOCIJALNA ISKLJUČENOST	14
3.1. Paradigme socijalne isključenosti	15
3.2. Siromaštvo i socijalna isključenost u Hrvatskoj.....	17
3.3. Uskraćivanje temeljnih ljudskih prava	25
4. ULOGA MEDIJA U IZVJEŠTAVANJU O SIROMAŠTVU	31
4.1. Utjecaj medija na siromaštvo	31
4.2. Primjer dobre prakse	33
5. ISTRAŽIVANJE.....	34
5.1. Ciljevi i hipoteze istraživanja.....	34
5.2. Metodologija istraživanja	35
6. REZULTATI ANALIZE.....	35
6.1. Najava priloga	36
6.2. Funkcija priloga	37
6.3. Dubina obrade teme	38
6.4. Orijentiranost priloga	39
6.5. Usmjerenost priloga na siromaštvo	40
6.6. Posredovanje u akcijama solidarnosti	40
6.7. Evaluacija u odnosu na postavljene hipoteze	41
7. ZAKLJUČAK	43
LITERATURA.....	45
PRILOZI	47

UVOD

Naš mozak svakodnevno je izložen tisućama informacija koje pokušava procesuirati. Za te informacije zaslužni su mediji koji nam nastoje prenijeti informacije do kojih sami ne bismo mogli doći ili ih doživjeti. Primanjem informacija iz medija mi postajemo informirani, nadograđujemo naše znanje novim informacijama, nadopunjujemo nepotpune informacije i formiramo svoja stajališta o određenim temama. Mediji izvještavaju o različitim aktualnim temama koje su obilježili određeni dan, mjesec ili godinu. Jedna od tema, tj. problematika o kojima mediji izvještavaju je siromaštvo u Hrvatskoj.

Svjedoci smo sve većeg broja slučajeva siromaštva u kojima je detaljno prikazana svakodnevica različitih profila ljudi koji se bore iz dana u dan za vlastitu egzistenciju. Njihovo siromaštvo manifestira se na svim područjima njihovog života pa tako bivaju i socijalno isključeni bez mogućnosti sudjelovanja u aktivnostima zajednice kojoj pripadaju. Državni zavod za statistiku nam donosi poražavajuće podatke koji govore da je svaki peti stanovnik Hrvatske u riziku od siromaštva, dok 43,9% osoba jedva preživljava mjesec.¹ Ovi podaci govore u prilog činjenici da je siromaštvo jedan od najvećih problema koji se događa u Hrvatskoj iako je nerijetko u sjeni zbog drugih tema o kojima se izvještava. Iz tog razloga mediji imaju veliku odgovornost kada izvještavaju o ovako osjetljivoj temi o kojoj se još uvijek nedovoljno govori obzirom na broj ljudi zahvaćenim siromaštvom koji sa sobom nosi velike posljedice na fizičko i psihičko zdravlje pojedinca.

Cilj ovog rada je istražiti koliku važnost mediji pridaju temi siromaštva, na koji način izvještavaju o njoj te poštuju li pravila koja propisuje novinarski kodeks. Također cilj je istražiti pristup novinara glede senzacionalizma, kao i etičkog aspekta.

---

¹ Izvješće Državnog zavoda za statistiku na <https://www.dzs.hr/>, stranica posjećena: 5. 2. 2019.

1. MEDIJI I ETIKA

Mediji imaju vrlo veliku i važnu odgovornost u životu današnjeg čovjeka, oni nisu samo sredstva koja prenose određenu poruku već kompleksni sustav u kojem možemo uočiti prisutnost raznih institucija, ali i ovisnost o promidžbenim agencijama, a to je prostor u kojem se osjeća snažan utjecaj politike i kapitala, kao i očekivanja i pritisak od strane publike. Sve to može značajno uvjetovati slobodu medija. Čovjek je kao dio publike sudionik medijskog prostora te se nameće pitanje njegovog autentičnog razvitka, njegovog dostojanstva, slobode i kreativnosti u takvom medijskom prostoru. Na to potiče i kompleksnost suvremenog društva u kojemu se čovjek pojedinac osjeća nedovoljno cijenjen, a nerijetko i prepušten sam sebi. Komunikacijske tehnologije, od pojave pisma do interneta, mijenjale su prirodu zajednica te do nedavno nismo niti znali na koji način komunikacijska oruđa utječu na svijesti i zajednice (Nikodem, Valković, 2011: 784-785).

Glavni cilj medija je zadovoljavanje potrebe čovjeka da bude informiran o važnim društvenim procesima i svim relevantnim događanjima, a preko medija se prenose svi informativni, edukativni i zabavni sadržaji koji imaju utjecaj na svaku osobu (Jurčić, 2017: 7). Prema Jurčić, pozitivan utjecaj medija očituje se u stjecanju znanja i umijeća, usvajanju znanstvenog i kulturnog nasljeđa, bogatstvu moralne i socijalne dimenzije te razvoju stvaralačkih sposobnosti. Međutim, mediji isto tako vrše i negativan utjecaj na pojedince, te često sugeriraju njihovo društveno ponašanje. Taj negativni utjecaj vrši se preko prezentiranja sadržaja koji favorizira nasilje, pretjerani konzumerizam, kriminal i slično i teško ga je zaobići. No, mediji i dalje imaju više pozitivnih utjecaja jer mogu potaknuti na određeno ponašanje, doprinijeti razvoju društva u cjelini, poticati toleranciju, smanjivati razliku između društvenih slojeva te poticati maštu i kreativnost (Jurčić, 2017: 8).

1.1. Novinarska etika

O slobodi medija i novinarskoj etici postoji velik broj objavljenih članka. To je nepresušna tema o kojoj će se slušati i razgovarati još dugo vremena. Postoji mnogo definicija o novinarskoj etici, jedna od njih je i ona američkog teoretičara Conrada Finka koji etiku definira kao sustav načela, moral ili kodeks ponašanja. To su vrijednosti i životna

pravila što su ih prihvatili pojedinci i skupine koji traže putokaze o ljudskom ponašanju i ono što je dobro ili loše, pravo ili krivo (prema Malović, Ricchiardi, Vilović, 2007: 28). Mnoge zemlje suočavaju se s problemom neprimjerenog informiranja javnosti, stoga su apeli za promicanje etike novinarstva nužni. Ona je postala goruće pitanje svih suvremenih medija. Manipulacije, govor mržnje, povreda dostojanstva čovjeka i svih mogućih ljudskih prava nanijele su novinarstvu neprocjenjive štete (Malović, Ricchiardi, Vilović, 2007: 7). Prema Vilović (Vilović, 2003: 962) pitanje koje se postavlja je vode li novinari i urednici računa o posljedicama brzog donošenja zaključka na temelju objektivno površnog zaključivanja te postoji li minimum etičkih standarda ispod kojeg se tekstovi ne objavljuju? Medijski analitičari koji prate hrvatske novine od devedesetih pa sve do danas reći će da je etičnost u novinarskim sadržajima poprilično loša. Prema Weberovu mišljenju (Weber, 1999: 180) “dobar novinarski rad zahtjeva barem toliko “duha” kao i neka učena djelatnost”. Kod svakog časnog novinara osjećaj odgovornosti izražen je onako duboko kao i kod nekog “učenjaka” jer ako taj osjećaj izostane novinarstvo ima užasan učinak. Svjedoci smo kako se nerijetko u potrazi za što većim brojem čitatelja pribjegava pseudonovinarstvu, istraživanje se izvodi namah te se zanemaruju norme profesije. Činjenice se ne provjeravaju, donose se ishitreni sudovi, citiraju neimenovani izvori, izjave se interpretiraju umjesto da se citiraju, a podaci se unaprijed selekcioniraju za čitatelje te na taj način krše etičke standarde (Vilović, 2003: 963).

Objašnjavajući etiku u novinarstvu autor Milan Kangrga (Kangrga, 2002: 39) smatra kako je najviši stupanj odgovornosti i brige za etiku sadržan u istraživačkom novinarstvu. Takvo novinarstvo zahtjeva potpunog čovjeka s posebnim nervom za novinarstvo koji će biti samostalan, djelovati bez utjecaja drugih na njegov rad, te će imati stvaralački pristup predmetu koji obrađuje. Na taj način novinar se potvrđuje kao osoba koja drži do sebe i ne pristaje na bilo kakav diktat izvana ili iznutra, već iznistira na samostojnosti i neovisnosti svog mišljenja, profesije i ugleda što vodi do obrane njegovog ljudskog dostojanstva. Ovakvo shvaćanje idealan je oblik suodnosa etičnosti i istraživačkog novinarstva. No, situacija u hrvatskom novinarstvu nailazi na dvije prepreke: prva u okviru redakcije, a druga uvijeti u kojima živimo. U hrvatskim novinama etika je ”pala” pred agresivnim zahtjevima tržišta i želje da novinski proizvod preživi u siromašnom društvu. Nije rijedak slučaj da redakcije ili medijske kuće ne sankcioniraju neetično postupanje svojih novinara. Štoviše, često i same redakcije staju iza svog novinara te svjesno podržavaju očite pogreške novinara dodavanjem neprimjerenih naslova ili ishitrenih zaključka o nekom slučaju. Ishodi u novinarskom istraživanju pokazatelj su kako

funkcionira određeno društvo i mediji u njemu. U razvijenim demokratskim društvima istraživačko novinarstvo dovodi do promjena, dok je u Hrvatskoj to rijedak slučaj. Razlozi za to kriju se u nedovoljno izgrađenoj javnosti, neistraženim slučajevima te jednostranom pogledu na problem istraživanja. Iako Hrvatsko novinarsko društvo ima svoj kodeks koji je prihvaćen 1993. godine u kojem su sadržana sva bitna određenja u svezi s novinarskom etikom u sažetom obliku, nedostaju izgrađeni kriteriji i obveze novinara o zaštiti ugleda vlastite profesije (Vilović, 2003: 965-970).

1.1.1. Kodeks časti hrvatskih novinara

Na 50. skupštini Hrvatskog novinarskog društva održanoj 27. studenoga 2009. u Opatiji usvojen je obvezujući Kodeks časti hrvatskih novinara. On je obvezujući za svu profesiju, uključujući i novinare koji nisu članovi HND-a. Novinar koji radi u skladu s odredbama Kodeksa uživa podršku svog uredništva i profesionalne organizacije. Statutom Hrvatskog novinarskog društva određene su sankcije ukoliko dođe do povrede Kodeksa. Opće načelo Kodeksa časti govori o pravu na točnu, potpunu i pravovremenu informaciju te slobodu mišljenja i izražavanja misli koje predstavlja jedno od temeljnih prava i sloboda svakog ljudskog bića, bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, naobrazbu, društveni položaj ili druge osobine. Iz tog prava javnosti da bude upoznata s činjenicama i mišljenjima proizlazi i cjelina obveza i prava novinara. U Hrvatskoj ne postoje propisane odredbe o izvještavanju o siromaštvu, no Kodeks sadrži odredbe o temeljnim ljudskim pravima koje se primjenjuju i na temu siromaštva, pa tako čl.13. i 14. propisuje:

„Novinari u svom djelovanju poštuju, štite i promiču temeljna ljudska prava i slobode, a osobito načelo jednakosti svih građana. Posebna se odgovornost očekuje kad se izvještava ili komentira prava, potrebe, probleme i zahtjeve manjinskih društvenih skupina. Informaciju o rasi, boji kože, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti, životnoj dobi, spolu, seksualnoj orijentaciji, rodnom izražavanju, bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj osobini ili bolesti, bračnom stanju, životnom stilu, društvenom položaju, imovinskom statusu ili razini obrazovanja novinar navodi samo ako je ona izrazito relevantna u kontekstu u kojem se iznosi. Nedopustivo je koristiti stereotipe, pejorativne izraze, ponižavajuće prikazivanje, kao i svaki drugi oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja diskriminacije.”

„Novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti. Obvezan je poštovati svačije pravo na privatnost. Nedopustivo je bez njihovog dopuštenja snimati osobe u okruženju u kojem se opravdano očekuje privatnost. Narušavanje nečije privatnosti mimo njegove volje i znanja dopušteno je samo ako je opravdano iznimnim javnim interesom.“

Također u odjeljku protok informacija navode se odredbe koje govore o etičnom djelovanju i profesionalnom odnosu između novinara i izvora informacija pa tako članak 5. i 6. određuje:

„Pravo je i dužnost novinara zauzimati se za slobodan protok informacija. Novinar je obvezan iznositi točnu, potpunu i provjerenu informaciju. On kritički prosuđuje izvore informacija i u pravilu ih navodi. Ima pravo i ne otkriti izvor informacije, ali za objavljeni podatak snosi odgovornost“.

„U svim novinarskim priložima, pa tako i u komentarima i polemikama, novinar je dužan poštovati etiku javne riječi i kulturu dijaloga te uvažavati čast, ugled i dostojanstvo osoba ili skupina s kojima polemizira. Kada izvještava o temama o kojima postoje različita relevantna stajališta, a posebice kada se iznose optužujući navodi, novinar nastoji sva ta stajališta predstaviti javnosti“.

Kada govorimo o izvještavanju o siromaštvu, posebnu pozornost moramo obratiti na djecu koja su u većini slučajeva prisutna u reportažama ili člancima koje mediji objavljuju. Budući da se radi o posebno osjetljivoj skupini čija se prava moraju čvrsto štiti novinari moraju obratiti pozornost na to jesu li svojim izvještavanjem ugrozili dijete.

1.1.2. Etički kodeks Društva profesionalnih američkih novinara

Članovi društva profesionalnih američkih novinara vjeruju da obavještavanje javnosti prethodi pravdi i temeljima demokracije. U svojoj odredbi propisuju:

„Novinari moraju biti pošteni, pravični i hrabri u prikupljanju, izvještavanju i tumačenju informacija.“

„Etični novinari tretiraju svoje izvore informacija, osobe koje su predmet njihovih

priča i svoje kolege kao ljudska bića koja zaslužuju poštovanje. Novinari moraju: Pokazati sućut prema onima koji mogu biti pogođeni izvještavanjem. Posebna osjetljivost mora se pokazati kada se radi o djeci i neiskusnim izvorima informacija ili protagonistima novinskih priča.”

1.2. Bioetika

Bioetika je složenica dviju grčkih riječi: bios (život) i ethike (etika). Definirana je kao sustavno proučavanje moralnih dimenzija – uključujući moralno gledište, odluke, ponašanja i politike - znanost o životu i zdravstvene njege, koristeći različite etičke metodologije unutar interdisciplinarnog okvira (Aramini, 2009: 56). Promjena definicije bioetike potvrđuje da proces oko definicije bioetike i njezinog epistemološkog statusa još nije do kraja dovršen. No, neki od najvažnijih stajališta etike prema Aramini su:

- Bioetika kao autonomna disciplina, odvojena od medicinske etike, pravne medicine i medicinske deontologije
- Bioetika kao primijenjena etika
- Bioetika kao nova etika
- Bioetika kao grana moralne filozofije (Aramini, 2009: 56).

Ciljevi bioetike sastoje se u racionalnom analiziranju moralnih problema vezanih uz biomedicinu i njihovu vezu s pravnim područjem i humanim znanostima. Upućuju na razradu etičkih pravaca koji se temelje na vrijednostima ljudske osobe i pravima čovjeka, koji će poštivati sve vjeroispovijesti, s racionalnim utemeljenjem i znanstveno primjerenom metodologijom. Sredstva kojima se bioetika koristi u svom proučavanju rezultat su specifične interdisciplinarne metodologije kojoj je cilj analizirati na temeljit način narav biomedicinske činjenice, polučiti posljedice koje ima na antropološkom planu, uočiti etička “rješenja” i opravdanja racionalnog reda koja podržavaju ta rješenja (Aramini, 2009: 57). Velik broj autora koji proučava etiku poziva se na poimanje života biološkog tipa, korisno da se identificira područje proučavanja, a da se pritom ne poziva na neko poimanje vrijednosti.

Biološka dimenzija života ne postavlja pitanje, te je s toga i lako razumljiva, dok moralno shvaćanje kategorije života postaje problem u kontekstu etičkog pluralizma

(Aramini, 2009: 12). Ubrzan napredak znanosti i tehnologije (ponajprije u području biomedicinskih znanosti i kliničke medicine) odnosno novostečena moć u stvaranju, manipuliranju, održavanju i okončavanju života povod su ubrzanog razvoja bioetike kao znanosti (Zagorac, Jurić, 2008: 601). Potterova koncepcija bioetike u vidu zaštite čovječanstva pred munjevitim napretkom biotehnologije, postala je kao temeljni projekt cjelovite znanosti, kakvom ju danas poznajemo pod pojmom bioetike koja obuhvaća ne samo širok multidisciplinarni pristup očuvanja ne samo ljudske vrste, pod svim antropološkim aspektima, nego čitavog biosustava i ekosustava (Zagorac, Jurić, 2008: 601). Njegov projekt išao je za tim da napravi most prema budućnosti u smislu osnivanja bioetike kao znanosti koja će moći nadgledati budućnost čovječanstva putem reguliranja upotrebe novih biotehnologija.

Takva regulacija pretpostavljala je jednu jaku etičku kariku, poduprtu socijalnom suglasnošću, koja bi bila sposobna bdjeti nad vrijednostima i pravcima prema kojima valja usmjeriti znanstvena istraživanja (Aramini, 2009: 10). Prema Potteru zadaća bioetike trebala bi biti istraživanje i promišljanje tehnološkog razvoja, analiziranje njegovih učinaka na čovjeka, na odlučujuća pitanja ljudskog života, društvenih odnosa, na problem pravde (Aramini, 2009: 10). Njegova namjera bila je da u svrhu rješavanja gorućih problema čovječanstva, a uz pomoć onog što je nazvao bioetikom doprinese premošćivanju jaza između znanosti. Njegov je motiv s jedne strane, nezainteresiranost etike i drugih društvenih i humanističkih znanosti za rastuće dileme u medicinskoj praksi i biomedicinskim istraživanjima, kao i za ekološka pitanja koja u to vrijeme još nisu bila tako široko diskutirana kao danas.

S druge strane njegove je bioetičke ideje motivirala nezainteresiranost liječnika i prirodnih znanstvenika za promišljanje i konceptualiziranje rastućih problema s kojima se svakodnevno susreću u praksi. Njegova mostovna bioetika koju je kasnije nazvao globalnom bioetikom nadilazila je kratkoročni (medicinsko-bioetički) pogled fokusiran na ljudske probleme (na ljudsko, individualno zdravlje i zdrav okoliš), te zagovarala dugoročni (ekološko-bioetički) pogled koji uključuje preživljavanje vrsta i zdrav ekosistem, a ne više samo ljude (Zagorac, Jurić, 2008: 603). I danas je nužno razmišljati o odlučnim pitanjima ljudskog života, uz osobitu pažnju glede poimanja čovjeka. To pitanje ovisi o tehnoznanosti i treba ga razjašnjavati pitajući se bi li čovjek trebao postavljati ciljeve koje treba dosegnuti znanstvenim istraživanjem ili se oni nameću čovjeku kao svrha samima sebi, pod izlikom aksioma o neutralnosti znanosti. Dakle, bioetika opetovano odlučno nudi temu o ispravnom odnosu antropologije, etike i znanstvenog istraživanja

(Aramini, 2009: 11). Sveučilište Sacro Cuore u Rimu smatra da se o etici može raspravljati na temelju personalizma, pravac u filozofiji koji u obzir uzima vrijednosti koje temelji na metafizičkoj stvarnosti osobe. Odlučujući kriteriji ovoga stajališta je pažnja koja se pridaje naravnom moralnom zakonu, koji odražava više činjenicu koja kaže kako je čovjek po naravi moralno biće, te da je ljudski um sam po sebi praktičan i moralan.

Moralni zakon se rađa iz ljudske naravi, nalazeći u njoj strukturu koja ga podržava. Bez nje bi bio izvanjska instanca, represivna, nepodnošljiva i neshvatljiva. Zato je naravni zakon svjetlo naše inteligencije, zahvaljujući kojem su moralne stvarnosti dostupne čovjeku. Ne bi moglo biti drugačije ako bi se radilo o moralnom pravilu, jer nijedan moralni zahtjev ne može upravljati voljom ako ne prođe kroz razum. On je naravno svjetlo inteligencije (Aramini, 2009: 47).

2. SIROMAŠTVO

Definirati siromaštvo čini se kao lak zadatak, no zbog složenosti te pojave uopće nije jednostavan. Siromaštvo se određuje kao nemogućnost zadovoljavanja materijalnih potreba, posebice za hranom, ali i nemogućnost osiguravanja smještaja, sredstava za rad i druge imovine. Drugim riječima, siromaštvo označava nedostatak više izvora koji vodi neodgovarajućoj prehrani i nezadovoljavanju osnovnih potreba. Često siromašne osobe ističu psihološke aspekte siromaštva jer su u potpunosti svjesni svoje nemoći i izloženosti izrabljivanju. Također, siromaštvo stvara ranjivost te omogućuje predstavnicima državne vlasti da se neljudski odnose prema siromašnima i ponižavaju ih. Ono uzrokuje osjećaj socijalne napuštenosti i izoliranosti zbog ograničenih mogućnosti održavanja društvenih spona s prijateljima. Za osobe koje žive u neimaštini također je važno očuvanje kulturoloških i socijalnih normi, pogotovo zato što je za mnoge siromašne osobe društvena solidarnost jedna od najvažnijih dobrobiti kojom raspolažu. Socijalna isključenost je ono što siromašne najviše smeta, iako često ističu ekonomske teškoće svog položaja. Socijalna isključenost je ono što ih stavlja u začarani krug siromaštva (World Bank prema Bejaković, 2005: 96).

Drugim riječima, kada se pojedinac ili obitelj nađu u siromaštvu, vrlo teško nalaze izlaz iz njega: pucaju njihove društvene, rodbinske i prijateljske veze, smanjuju se ili potpuno nestaju mogućnosti rada u sivoj zoni, zbog nemogućnosti ili otežanog uspostavljanja poznanstva ograničene su im mogućnosti zapošljavanja i sl. Postojanje siromaštva povezano je s njegovom višedimezionalnošću. Ono je dinamično, složeno i određeno postojećim institucijama te prostorno i spolno uvjetovano. Uvjeti siromaštva razlikuju se prema socijalnim skupinama, vremenu, mjestu i zemlji. Siromaštvo se može razlikovati prema spolu osobe, dobi, entitetu, mjestu (ruralno nasuprot urbanome), te prema izvoru dohotka. Djeca i žene su uobičajeno izloženije siromaštvu za razliku od muškaraca. Na siromaštvo utječu i složeni politički međudnosi, mjera i institucija u ekonomskoj i političkoj sferi. Značenje siromaštva ne ovisi samo o tome što se događa s nacionalnim dohotkom, već je važnije kako se promjene nacionalnog dohotka odražavaju na položaj kućanstva te što se zbiva u raspodjeli potrošnje dohotka (Bejaković, 2004: 77-

78). Siromašni ljudi većinom žive u prenaseljenim i slabije održanim stambenim objektima, njihova prehrana ograničena je na najosnovnije namirnice i često su slabije obrazovani. Manji dio siromašnih ima ušteđevinu, često su nedovoljno pokretni, a i njihova je društvena mreža vrlo sužena. Siromaštvo u Hrvatskoj ima mnoga obilježja trajnog stanja pa je mala vjerojatnost da će siromašni lako izaći iz zatečenoga stanja (Bejaković, 2004: 88).

Nadalje, Šućur u svojoj definiciji siromaštva navodi kako siromaštvo podrazumijeva situaciju u kojoj pojedinci nemaju materijalnih ili financijskih resursa bi zadovoljili potrebe opstanka (apsolutno siromaštvo) ili potrebe koje čine sastavni dio minimalno pristojnoga standarda u društvu u kojem žive (relativno siromaštvo) (Šućur, 2011: 609).

Prema Townsendu, siromaštvo je moguće pojmiti kao vid ili oblik deprivacije. Ono se najčešće svodi na materijalnu deprivaciju, odnosno na nedostatak materijalnih sredstava. On je prvi sociolog koji je siromaštvo definirao kao multidimenzionalnu i relativnu deprivaciju pa tako kaže: „Za pojedince, obitelji i skupine može se kazati da su siromašni ako im nedostaju resursi da bi pribavili hranu, sudjelovali u aktivnostima i osigurali životne uvjete i potrepštine koje su uobičajene ili barem široko odobravane ili prihvaćene u društvu kojem pripadaju”. Isto tako pojedinci su deprivirani ako im nedostaju određeni tipovi hrane, odjeće, stanovanja, okolinskih, obrazovnih, radnih i socijalnih uvjeta, aktivnosti i pogodnosti, koji su uobičajeni ili široko odobreni u društvu u kojem pripadaju. Dok se relativna deprivacija odnosi na nemogućnost adekvatne ishrane, odjeće, kućanskih potrepština, zdravih radnih i životnih uvjeta, usluga uobčajenih u društvu, siromaštvo podrazumijeva nedostatak resursa da se izbjegne deprivacija, odnosno da se osiguraju životni uvjeti koji su prihvatljivi u određenom društvu (Šućur prema Townsendu, 2006: 132).

Problem preciznijeg definiranja siromaštva proizlazi iz toga što se o siromaštvu prosuđuje iz različitih konteksta, društvenog i kulturnog. Iz tog razloga svaka definicija siromaštva obuhvaća određene vrijednosne sudove, s obzirom na to da se ljudske potrebe, pa i one čisto biološke, socijalno interpretiraju. Pa tako Šućur navodi: „Određena poimanja i razumijevanja siromaštva odraz su kako širih društvenih stajališta tako i socijalnih i političkih ideologija koje definiraju siromašne na određen način” (Šućur, 2001: 85). Iako postoje teorijske dvojbe oko određenja siromaštva da bi se moglo empirijski istražiti bilo je potrebno operacionalizirati taj pojam, pa tako u dosadašnjim istraživanjima razlikujemo tri

vrste siromaštva: apsolutno, relativno i subjektivno siromaštvo (Malenica, 2011: 68).

2.1. Apsolutno siromaštvo

Apsolutno siromaštvo pretpostavlja zadovoljenje minimalnih egzistencijalnih ljudskih potreba koje se najčešće svode na prehranu, stanovanje i odijevanje. Pritom se nastoji utvrditi određena količina i kvaliteta prehrane, odijevanja i stanovanja koja su nužna za biološki opstanak čovjeka. Potom se određuju cijene spomenutih potrepština koje su nužne za egzistenciju. Apsolutno siromašnima bit će definirani oni pojedinci ili obitelji čiji prihodi u određenom razdoblju (mjesecu ili godini) nisu bili dovoljni za zadovoljenje tih potreba. Takav pojam siromaštva polazio je od pretpostavke da se granica apsolutnog siromaštva može odrediti izvan konteksta vremena i prostora, tj. da se granica može precizno definirati bez obzira na to o kojem je društvu i vremenu riječ. No, ta je pretpostavka dvojbena budući da danas postoje velike razlike između gospodarskog i ukupnog društvenog razvoja. Zato postoji i velika razlika u definiranju apsolutnog siromaštva između visoko razvijenih zemalja i onih zemalja u kojima je dohodak po glavi stanovnika vrlo nizak.

U prvima se zadovoljenje egzistencijalnih potreba definira u skladu s dosegnutom razinom socio-kulturnog razvoja. Primjerice, zadovoljavanje prehrambenih potreba određuje se kao zdrava prehrana, a ne prehrana koja omogućava puko preživljavanje pojedinca. U drugoj grupi je slučaj obrnut. Kod njih se prehrambene potrebe shvaćaju kao puko preživljavanje pojedinca (da se ne umre od gladi), pa se na takve situacije primjenjuje sintagma “siromaštvo na rubu opstanka” ili “život na granici bijede” (Malenica, 2011: 68).

Apsolutno siromaštvo može se ublažiti ako se gospodarski rast ostvari na održivoj ljestvici ili mora porasti prosječni dohodak, s time da gospodarski rast mora biti neutralan s obzirom na raspodjelu dohotka ili smanjivanje dohodovne nejednakosti. Pravedan rast ima presudnu važnost jer će se zbog njega povećati dohodak siromašnim osobama te im tako dati mogućnost bijega iz siromaštva, pružit će mogućnost zapošljavanja nezaposlenim i neaktivnim osobama - skupinama koje su posebno izložene opasnosti od siromaštva te će stvoriti poreznu osnovicu za prikupljanje sredstava za programe ublažavanja siromaštva za

osobe koje same ne mogu izaći iz situacije u kojoj se nalaze (Bejaković, 2004: 91)

2.2. Relativno siromaštvo

Relativno siromaštvo odnosi se na određeno društvo u određenom trenutku. Granica tog siromaštva određuje se u odnosu na životni standard koji je sukladno trenutnim konvencijama u nekom društvu prihvatljiv i poželjan. Ta granica uključuje zadovoljavanje primarnih odnosno egzistencijalnih potreba kao i sekundarnih (kulturnih, obrazovnih, zdravstvenih, sportskih i dr.) potreba. Koje od tih potreba bi trebale biti zadovoljene ovisi o općoj razvijenosti u nekom društvu. Njihovo preciziranje predstavlja najveću poteškoću prilikom konkretnog istraživanja relativnog siromaštva u određenom društvu. Uzimajući u obzir takvu definiciju vidljivo je da je granica relativnog siromaštva promjenjiva tijekom vremena iz razloga što ovisi o rastu standarda stanovništva u danom društvu.

Primjerice, prije četrdesetak godina u Hrvatskoj je bio luksuz posjedovati televizor, telefon, automobil ili stroj za pranje rublja dok je danas to neizostavni dio svakodnevice gotovo svake obitelji ili najvećeg broja obitelji. Biti relativno siromašan značilo bi nemogućnost pojedinca ili obitelji da ostvari prihvatljiv standard življenja. Prema tome, obitelji koje nemaju telefon, stroj za pranje rublja, televizor u boji ili ne mogu kupiti jedne novine i tjedne novine u našoj okolini bit će definirane kao relativno siromašne (Malenica, 2011: 69). Relativna granica siromaštva utvrđuje se kao određeni postotak medijalnog ili prosječnog dohotka kućanstva. Svjetska banka (World Bank, 2000) siromaštvo određuje tako da gleda polovicu medijalnog dohotka kao osnovu za međunarodne usporedbe. Apsolutna i relativna stopa siromaštva pokazuju prosjek za cijelo stanovništvo i ne govore tko je u boljem, odnosno lošijem položaju (Bejaković, 2005: 134).

2.3. Subjektivno siromaštvo

U samom nazivu subjektivno siromaštvo krije se definicija tog termina. Ono se odnosi na subjektivnu prosudbu pojedinca ili obitelji o tome kako oni sami doživljavaju

svoj položaj, odnosno doživljavaju li svoj socijalni položaj siromašnim. Dakle, taj oblik siromaštva procjenjuje se na temelju osjećaja i procjene onih osoba čije socijalno stanje želimo utvrditi. Kod ovog tipa siromaštva nije riječ o objektivnim mjerilima na osnovi kojih utvrđujemo broj subjektivno siromašnih, nego o subjektivnoj procjeni pojedinca ili obitelji. Sociolog Hallerod iznio je najveću slabost ovog pristupa kazavši kako biti siromašan ovisi o tome kako živite, a ne kako mislite da živite (Hallerod, 1955: 115). Pa tako je moguće da neki ljudi sebe smatraju siromašnima iako to prema objektivnim mjerilima siromaštva nisu. To se događa kod slučajeva koji su silazno pokretljivi i čiji su se životni uvjeti pogoršali u odnosu na prijašnje razdoblje. No, moguća je i obrnuta situacija u kojoj neki ljudi sebe ne doživljavaju siromašnima iako bi po objektivnim mjerilima ulazili u tu skupinu (Malenica, 2011: 69).

3. SOCIJALNA ISKLJUČENOST

Uz ranije spomenute pojmove glede siromaštva, nužno se pojavljuje i pojam socijalne isključenosti, koji je sadržajno širok, višeznačan i konfuzan. Mnogi autori postavljaju pitanje je li socijalna isključenost novi koncept u tom smislu da odražava nova obilježja stvarnoga svijeta ili on nije odraz novih spoznaja o stvarnosti, već se njime samo zamjenjuju stari koncepti (Šućur, 2004: 1). Širina pristupa ujedno je i prednost i nedostatak tog koncepta. Jedni prihvaćaju siromaštvo i socijalnu isključenost kao istoznačnice, drugi isključenost gledaju kao ekstremni dio siromaštva, a treći definiraju siromaštvo kao oblik isključenosti. Kod razgraničavanja ovih pojmova, naglašava se kako je siromaštvo jednodimenzionalni, a isključenost višedimenzionalni koncept. Socijalna isključenost podrazumijeva osim nedostatka novca i depriviranost u drugim područjima života: zaposlenje, obrazovanje, stanovanje, socijalne veze, političko odlučivanje itd. Ublažavanjem socijalne isključenosti želi se ostvariti veći stupanj socijalne integracije.

Ne postoji standardni instrument za ispitivanje socijalne isključenosti. Među empirijskim istraživačima dominiraju dva pristupa, u prvom je naglasak u ekstremnim problemima kao što su maloljetničke trudnoće, beskućništvo, dugotrajna nezaposlenost itd. Drugi je pristup usmjeren na višestruku deprivaciju, odnosno na manjak participacije u ključnim područjima društva. Prvi pristup ograničen je samo na neke skupine društva, dok autori koji prihvaćaju drugi pristup nemaju jasnu distinkciju između socijalne isključenosti i višestruke depriviranosti. Uglavnom se višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost poistovjećuju. Dakle, svaka višedimenzionalna deprivacija smatra se socijalnom isključeñošću. Doprinos koncepta isključenosti je u tome što je ojačao one pristupe koji nastoje dokazati da se problemi društvene participacije ne mogu svesti samo na nedostatak materijalnih resursa. Potrebno je istražiti i druge uzroke nepotpunog sudjelovanja u društvenom životu kao što su diskriminacija, kronična bolest, geografska lokacija, kulturni identitet i sl. Materijalni resursi i dalje predstavljaju ključni faktor nesudjelovanja ili nepotpunog sudjelovanja u društvenom životu iako nisu jedini. Socijalna isključenost može se definirati samo na relativan način, što znači da se prava, životne situacije i životni uvjeti pojedinca analiziraju u odnosu na društvo. Ovaj koncept istaknuo se u većoj mjeri nego pojam siromaštva (Šućur, 2006: 133-134).

3.1. Paradigme socijalne isključenosti

Dublja analiza socijalne isključenosti pokazuje razlike među zemljama u pogledu sadržajnog određenja i pristupa socijalnoj isključenosti. Polazeći od mnoštva značenja pojma isključenosti autor H. Silver (Silver, 1944) donosi nekoliko paradigmi: solidarnost, specijalizacija i monopol. Svaka ta paradigma nalazi drugačije uzročnike isključenosti, imajući na umu specifičnu koncepciju društva i poželjne modele društvene integracije.

Prva paradigma ili paradigma solidarnosti govori kako se socijalna isključenost javlja onda kada dolazi do raspadanja socijalnih veza i nestajanja solidarnosti između pojedinca i društva. Isključenost se ne promatra samo kao ekonomsko-politički problem već kao nedostatak solidarnosti i rascjep u socijalnoj strukturi. Kroz pojam solidarnosti povezuju se ekonomske i socijalne komponente života. Socijalno isključeni pojedinci nalaze se zbog određenih razloga izvan sociopolitičkog pokreta jer nisu u mogućnosti uspostaviti ili održati socijalne veze. Tipičan primjer socijalno isključenih su samci koje je potrebno integrirati ili reintegrirati. U ovoj paradigmi konceptom isključenosti dominiraju pojmovi kulture siromaštva i potklase. Fokus je na institucionalnim barijerama i oblicima diskriminacije, kao i na socijalnoj diferenciji kao posljedica individualne djelatnosti. Dužnost države i društva je pronaći socijalno isključene te pokušati obnoviti njihove socijalne veze i pružiti im šansu za integraciju.

Druga paradigma ili paradigma specijalizacije obilježava liberalna ideologija koja drugačije shvaća društvo za razliku od prve paradigme. Ona govori kako je društvo mreža dobrovoljnih razmjena između samostalnih pojedinaca koji imaju svoje interese i motive. Isključenost je individualna po svojoj prirodi, ali uzroci isključenosti nisu prisutni samo u individualnim željama nego i u strukturama koje stvara individualno natjecanje i suradnja. Isključenost nastaje onda kada sfere djelovanja nisu adekvatno razdvojene ili kada se postavljaju barijere slobodnom kretanju između sfera. Dužnost društva je da uklanja barijere, a pojedinca potiče da napravi najbolji izbor od ponuđenog. Koncept isključenosti omogućio je ponovni osvrt na kulturu siromaštva kroz nešto drugačiju i bogatiju prizmu. S druge strane, socijalna isključenost usmjerava pažnju na socijalne naspram individualnih mehanizama koji dovode do gubitka osjećaja pripadnosti. Iz te perspective proizašao je interes za mehanizme koji dovode do pojave siromaštva među zaposlenima i socijalne ovisnosti.

Treća paradigma ili paradigma monopola govori o pristupu monopola koji gleda na društvo kao niz skupina koje su hijerarhijski poredane s obzirom na odnose moći i dominacije. Isključenost se javlja kao posljedica formiranja grupnih monopola tzv. socijalnog zatvaranja. Moćne i statusne grupe koje imaju svoje kulturne i socijalne identitete i institucije, putem socijalnog zatvaranja ograničavaju "autsajderima" pristup vrijednim resursima kao što su dobri poslovi, naknade, obrazovanje, urbane lokacije, statusni obrasci potrošnje itd. Putem tih razlika pojedince se drži izvan određenih granica, protiv njihove volje te se održavaju društvene nejednakosti. Isključeni pojedinci ne samo da nemaju pristup vrijednosnim resursima, već su i predmet dominacije ili eksploatacije, dok oni koji su uključeni uživaju monopol nad resursima.

Naglasak je na grupnim razlikama koje stvaraju nejednakosti, a nejednakost i ekonomska eksploatacija vode isključivanju. Glavni problem paradigma monopola vidi u izdašnim i prezaštićenim socijalnim pravima insajdera, kojima druge skupine imaju vrlo ograničen pristup. U tom slučaju, uključenost ne implicira samo proširenje pristupa pravima, već i transformaciju sustava socijalne sigurnosti s namjerom da on postane inkluzivniji i prilagođeniji individualnim i socijalnim rizicima i različitim životnim okolnostima. Pojam socijalne isključenosti pogodan je jer služi kao sredstvo kretanja između paradigmi i diskursa koji su različiti, omogućuju lako prelaženje iz jednog svjetonazora u drugi.

Različiti pristupi socijalnoj isključenosti vidljivi su i u Europskoj uniji. Njen diskurs kretao se od isticanja pristupa socijalnim pravima, do naglašavanja zapošljavanja kao glavnog mehanizma socijalnog uključivanja. Jednom se inzistira na važnosti koncepta socijalnih prava (osigurati svima jednaka šanse i pristup tržištu rada, zdravstvenoj zaštiti, pravnom sustavu, odlučivanju i participaciji), a drugi se put socijalna prava interpretiraju na posve tradicionalan način u kojem se problem uključivanja i isključivanja uglavnom svode na participaciju na tržištu rada (zapošljavanje se smatra ključnim čimbenikom integracije, a nezaposlenost, posebice dugotrajna, najvažnijim čimbenikom isključenosti). Pa tako je socijalna isključenost jednom vrlo obuhvatna i pokriva sve veći broj socijalnih sfera i iskustvenih domena, a drugi je put svedena na dostupnost ili nedostupnost zaposlenja (Šućur, 2004: 4-6).

3.2. Siromaštvo i socijalna isključenost u Hrvatskoj

Prvo nacionalno istraživanje siromaštva u Hrvatskoj provedeno je 1998 g. Nakon toga nastupio je diskontinuitet u istraživanju siromaštva, iako je Državni zavod za statistiku svake godine prikupljao podatke o potrošnji i prihodima kućanstva. Istraživanje siromaštva i socijalne isključenosti u ovoj se državi provodi na temelju ankete o dohotku stanovništva, a njezina provedba usklađena je s uredbama Europske unije i EUROSTAT-ovom metodologijom propisanima za istraživanje EU-SILC (engl. Statistics on Income and Living Conditions). Riječ je o obveznom istraživanju u EU koje ujedno biva i referentni izvor podataka za praćenje statistike dohotka, siromaštva i socijalne isključenosti. S obzirom na članstvo, sve države EU obvezne su godišnje provoditi ovo istraživanje (Državni zavod za statistiku, 2019). Prema nalazima Državnog zavoda za statistiku u razdoblju od 2001. do 2005 g. stope siromaštva se nisu bitno mijenjale te se broj osoba kretao između 17% i 18% (novčani i naturalni dohodak), odnosno između 19% i 22% ukoliko se uzima u obzir samo novčani dohodak (DZS, 2004., 2005.). U usporedbi s Europskom unijom Hrvatska ulazi u kategoriju zemalja s nešto višim stopama siromaštva. Kad je u pitanju struktura siromaštva u Hrvatskoj, najveći rizik siromaštva imaju: starije osobe i umirovljenici, nezaposleni, osobe s nižim stupnjem obrazovanja, jednočlana kućanstva, jednoroditeljske obitelji i obitelji s većim brojem djece (Šučur, 2005: 238). Osim Državnog zavoda za statistiku gotovo nije bilo drugih institucija koje bi pratile kretanje siromaštva (Šučur, 2005: 238).

Državni zavod koristi nekoliko pokazatelja pri mjerenju stope siromaštva. U okviru njih izdvajaju se sljedeći pokazatelji:

- stopa rizika od siromaštva – prag siromaštva odnosi se na minimalni dohodak potreban određenom kućanstvu za zadovoljenje životnih potreba
- osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti - osobe koje su u riziku od siromaštva ili su u teškoj deprivaciji ili žive u kućanstvima s niskim intenzitetom rada
- stopa teške materijalne deprivacije - postotak osoba koje žive u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti najmanje četiri od devet stavaka materijalne deprivacije
- osobe u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada - odnosi se na one osobe (u dobi od 0 do 59 godina) koje žive u kućanstvima čiji je intenzitet rada manji od 0,2

- stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera - izuzimanje socijalnih transfera iz dohotka utječe na povećanje postotka osoba koje su u riziku od siromaštva s osnovnih 20% na stopu od 26,6%. Ako se iz dohotka izuzmu i socijalni transferi i mirovine, tada stopa rizika od siromaštva iznosi 43,2%

- stopa rizika od siromaštva određena prema pragu rizika od siromaštva iz 2012. godine - uzima u obzir promjene u troškovima života i izračunana je na temelju deflacioniranog praga rizika od siromaštva iz 2012. Ta je stopa u 2017. godini iznosila 15,3% i upućuje na manji broj osoba u riziku od siromaštva u 2017. u odnosu na 2012. kada je stopa rizika od siromaštva bila 20,4%

- prosjek raspoloživog dohotka po kućanstvu – prosjek ukupnog dohotka u kućanstvu

Svjetska banka koristi drugačiju metodologiju pri mjerenju stope siromaštva, ona mjeri sljedeće pokazatelje siromaštva (Starc, 2006: 13):

- stan s manje od 10m² po osobi
- nema priključak na struju
- nema WC u stanu
- nema kupaonicu u stanu
- nema tekuću vodu
- nema priključak na kanalizaciju
- nema telefon
- nema televizor
- nema hladnjak ili zamrzivač
- nema stroj za pranje rublja

Siromaštvo i socijalna isključenost postali su jedan od vodećih nacionalnih problema u Hrvatskoj. Razloge povećanja siromaštva u Hrvatskoj treba potražiti u ratnim zbivanjima, tranziciji koja sama po sebi vodi još većoj nezaposlenosti i osiromašivanju, neefikasnosti sistema socijalne sigurnosti i drugih tipova socijalne zaštite koji ne sprječavaju upadanje pojedinaca u siromaštvo kao ni izbavljenje za one koji se nalaze već

u toj situaciji. U posljednjih desetak godina došlo je do rapidnog opadanja životnog standarda svih slojeva društva, a naročito onih koji žive od vlastitih plaća (Šućur, 2001: 135).

Pokazatelji siromaštva temelje se na konceptu relativnog siromaštva koji uzima u obzir raspoloživi dohodak kućanstva, broj članova u kućanstvu (veličinu kućanstva) i distribuciju dohotka unutar populacije. Osnovni je pokazatelj stopa rizika od siromaštva. To je postotak osoba koje imaju raspoloživi ekvivalentni dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Stopa rizika od siromaštva ne pokazuje koliko je osoba stvarno siromašna, nego koliko njih ima dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Prag rizika od siromaštva postavljen je na 60% od srednje vrijednosti (medijana) ekvivalentnoga raspoloživog dohotka svih osoba (Državni zavod za statistiku, 2019).

Tablica 1. Ključni pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2017.

Stopa rizika od siromaštva, %	20,0
Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, %	26,4
Osobe u teškoj materijalnoj deprivaciji (4 ili više stavki), %	10,3
Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada, %	12,2
Prag rizika od siromaštva, kune	
Jednočlano kućanstvo	28 070
Kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece	58 946
Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera, %	
Socijalni transferi nisu uključeni u dohodak	26,6
Mirovine i socijalni transferi nisu uključeni u dohodak	43,2
Stopa rizika od siromaštva određena prema 2012., %	15,3
Prosjek raspoloživog dohotka po kućanstvu, kune	92 334
Prosjek ekvivalentnoga raspoloživog dohotka, kune	51 610

Izvor: Državni zavod za statistiku, pristupano: 20. 2. 2019.

U Hrvatskoj je u 2017. godini stopa rizika od siromaštva iznosila 20%. Stopa udjela osoba u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti iznosila je 26,4 %. Taj postotak se

odnosi na one osobe koje su u riziku od siromaštva ili su u teškoj deprivaciji ili žive u kućanstvima s niskim intenzitetom. Osobe koje si ne mogu priuštiti najmanje četiri od devet stavaka materijalne deprivacije (Tablica 5) se smatraju osobama u teškoj materijalnoj deprivaciji, a njihov udio u Hrvatskoj je 2017. godine iznosio 10,3%. Iste godine, 12,2% osoba su bile osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada. Taj postotak se odnosi na osobe u dobi od 0 do 59 godine koje žive u kućanstvima čiji je intenzitet rada manji od 0,2.

Izraženo u kunama, prag rizika od siromaštva za jednočlano kućanstvo je u 2017. godini iznosio 28 070, a za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece 58 946 kuna. Ukoliko se iz dohotka izuzmu socijalni transferi može se uočiti da dolazi do povećanja postotka osoba koje su u riziku od siromaštva. Prema tome, u 2017. izuzimanjem socijalnih transfera, stopa rizika od siromaštva iznosila je 26,6 %. Ako se iz dohotka izuzmu i socijalni transferi i mirovine, tada se stopa siromaštva penje na 43,2 %. Ovi podaci pokazuju usporedbu osnovne stope rizika od siromaštva i stope rizika od siromaštva prije socijalnih transfera.

Stopa rizika od siromaštva određena prema pragu rizika od siromaštva iz 2012. jest pokazatelj koji uzima u obzir promjene u troškovima života i izračunava je na temelju deflacioniranog praga rizika od siromaštva iz 2012. U 2012. godini, navedena stopa je iznosila 20,4 %, a u 2017. 15,3 %. Zaključak upućuje da je u 2017. manji broj osoba bio u riziku od siromaštva u odnosu na 2012. godinu. Prosjek raspoloživog dohotka po kućanstvu je 2017. godine iznosio 92 334 kuna, dok je prosjek ekvivalentnog raspoloživog dohotka iznosio 51 610 kuna.

Tablica 2.: Stopa rizika od siromaštva prema dobi i spolu 2017. g

Dobne skupine	Ukupno	Muški	Ženski
Ukupno	20,0	18,9	20,9
0 – 17 godina	21,4	21,6	21,2
18 – 24 godine	17,8	16,7	19,0
25 – 54 godine	15,6	16,3	14,9
55 – 64 godine	20,0	18,6	21,4
65 ili više godina	28,6	24,1	31,7

Izvor: Državni zavod za statistiku, pristupano: 20. 2. 2019g.

Što se tiče stope rizika od siromaštva prema dobi i spolu, u 2017. godini je taj postotak bio veći za žene nego za muškarce za 2%. Također, najrizičnije skupine su djeca i mladi od 0 do 17 godini čija se stopa rizika od siromaštva kreće između 21 i 22% te starije osobe od 65 ili više godina, za muškarce 24,1% te daleko najviše za žene u toj dobi čija stopa rizika iznosi 31,7%. Prema tome, najveći rizik od siromaštva imaju žene starije od 65 godina. Skupinu s najmanjom stopom rizika od siromaštva čine žene od 25 do 54 godine (14,9%) i muškarci 25 do 54 godine (16,3%).

Tablica 3.: Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti i spolu u 2017.

Status aktivnosti	Ukupno	Muški	Ženski
Rade	5,8	6,9	4,6
Zaposlenici	4,8	5,6	3,9
Samozaposleni	15,6	15,7	15,4
Ne rade	30,5	29,7	31,0
Nezaposleni	45,6	51,8	39,6
Umirovljenici	24,5	21,9	26,7
Ostali neaktivni	30,5	23,5	33,2

Izvor: Državni zavod za statistiku, pristupano: 20. 2. 2019g.

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti izračunata je za osobe u dobi od 18 ili više godina. Najčešći status aktivnosti osobe jest onaj u kojem je osoba provela najmanje sedam mjeseci u referentnom razdoblju. Prema statusu u aktivnosti i spolu u 2017. godini, stope rizika od siromaštva za osobe koje rade su sljedeće: zaposlenike 4,8 % i samozaposlene 15,6 %. Za osobe koje ne rade stopa rizika od siromaštva je 2017. iznosila 30,5 %. Od toga najveći rizik imaju nezaposleni, muškarci 51,8 % i žene 39,6 %.

Tablica 4.: Stopa rizika od siromaštva prema tipu kućanstva u 2017.

Kućanstva bez uzdržavane djece	22,1
Jednočlano kućanstvo	44,7
Muškarci	39,5
Žene	47,6
Jednočlano kućanstvo, osoba mlađa od 65 godina	39,6
Jednočlano kućanstvo, osoba u dobi od 65 ili više godina	47,8
Dvije odrasle osobe	22,7
Dvije odrasle osobe, obje mlađe od 65 godina	19,8
Dvije odrasle osobe, barem jedna u dobi od 65 ili više godina	24,6
Dvije ili više odraslih osoba	16,9
Tri ili više odraslih osoba	11,9
Kućanstva s uzdržavanom djecom	18,1
Jedan roditelj s jednim ili više uzdržavane djece	37,2
Dvije odrasle osobe s jednim djetetom	15,7
Dvije odrasle osobe s dvoje djece	10,7
Dvije odrasle osobe s troje ili više djece	31,3
Dvije ili više odraslih osoba s uzdržavanom djecom	17,3
Tri ili više odraslih osoba s uzdržavanom djecom	17,5

Izvor: Državni zavod za statistiku, pristupano: 20. 2. 2019g.

U Tablici 4 izračunate su stope rizika od siromaštva prema tipu kućanstva u 2017. godini. Od kućanstava bez uzdržavane djece, najveću stopu rizika od siromaštva ima jednočlano kućanstvo osoba u dobi od 65 ili više godina. U kategoriji kućanstva s uzdržavanom djecom, najveći postotak od 37,2 % rizika ima jedan roditelj s jednim ili više uzdržavane djecom.

Tablica 5.: Pokazatelji materijalne deprivacije u 2017.

Postotak osoba koje žive u kućanstvu koje:		
-	nisu u mogućnosti priuštiti si adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima, %	7,4
-	nisu u mogućnosti priuštiti si tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće, %	58,2
-	nisu u mogućnosti priuštiti si svaki drugi dan obrok koji sadržava meso, piletinu, ribu ili vegetarijanski ekvivalent, %	10,5
-	nisu u mogućnosti podmiriti neočekivani financijski izdatak, %	56,2
-	kasne s plaćanjem računa za režije, %	21,0
Mogućnost spajanja kraja s krajem, %		
-	vrlo teško	15,5
-	Teško	28,4
-	s malim poteškoćama	41,2
-	uglavnom lako	11,5
-	Lako	2,8
-	vrlo lako	0,5
Financijsko opterećenje ukupnim troškovima stanovanja, %		
-	znatno financijsko opterećenje	53,6
-	s financijskim opterećenjem	41,8
-	bez financijskog opterećenja	4,6
Stopa materijalne deprivacije (3 ili više stavki), %		25,9
Intenzitet materijalne deprivacije, prosječan broj stavki		3,6

Izvor: Državni zavod za statistiku, pristupano: 20. 2. 2019g.

U Tablici 5 prikazani su pokazatelji materijalne deprivacije koji upućuju na materijalne uvjete koji utječu na kvalitetu života. U 2017. godini je 7,4 % osoba živjelo u kućanstvima koja si nisu mogla priuštiti adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima, 58,2 % osoba nije bilo u mogućnosti si priuštiti tjedan dana godišnjeg odmora izvan kuće, a 56,2 % njih nisu bili u mogućnosti podmiriti neočekivani financijski izdatak. U tablici se može vidjeti da je 53,6 % osoba bilo znatno financijski opterećeno ukupnim troškovima stanovanja, dok ih samo 4,6 % nije bilo opterećeno istim troškovima.

3.3. Uskraćivanje temeljnih ljudskih prava

Iako bi većina ljudi rekla kako je siromaštvo ekonomski problem, u posljednjih nekoliko godina sve se više o njemu govori kao pitanju temeljnog ljudskog prava. Kao što je već navedeno u radu, siromaštvo povlači i mnoge druge društvene probleme kao što je socijalna isključenost, nemogućnost napretka, školovanja, nesigurnost, osjećaj samoće te djelovanje u zajednici kojoj pojedinac pripada. Kako bi se spriječilo narušavanje temeljnog ljudskog prava 10. prosinca 1948. godine usvojena je i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda Opća deklaraciju o ljudskim pravima. Donesena je kako bi svaki pojedinac težio da poučavanjem i obrazovanjem promiču poštovanje ljudskih prava i sloboda te kako bi se postupnim domaćim i međunarodnim mjerama osiguralo njihovo opće dobro i djelotvorno priznanje i primjena među narodima država članica i među narodima na područjima pod njihovom jurisdikcijom (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948: 1). Neki od članaka koji su doneseni, a vezani su za siromaštvo i etiku su:

Članak 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svijješću te trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva.

Članak 2.

Svakome pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez razlike bilo koje vrste, kao što je rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovina, rođenje ili drugi status. Nadalje, ne smije se praviti nikakva razlika na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili područja kojemu neka osoba pripada, bilo da je to područje neovisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili mu je na neki drugi način ograničen suverenitet.

Članak 3.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.

Članak 7.

Svi su pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu od bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija, kao i od svakog poticanja na takvu diskriminaciju.

Članak 22.

Svatko kao član društva ima pravo na socijalnu sigurnost i ovlašten je, putem državnih napora i međunarodne suradnje te u skladu s organizacijom i mogućnostima svake pojedine države, na ostvarenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava neophodnih za njegovo dostojanstvo i slobodan razvoj njegove osobnosti.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na sigurnost u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog nedostatka sredstava za život u uvjetima koji su izvan njegove kontrole.

2. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, bila ona rođena u ili izvan braka trebaju uživati istu socijalnu zaštitu.

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema zajednici u kojoj je moguć slobodan i cjelovit razvoj njegove osobnosti.

2. U korištenju svojih prava i sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su utvrđena zakonom, isključivo radi osiguranja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih te radi ispunjenja pravednih zahtjeva morala, javnog reda i općeg blagostanja u demokratskom društvu.

3. Ta se prava i slobode ni u kojem slučaju ne smiju koristiti protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Osim Opće deklaracije o ljudskim pravima, postoji i Europska socijalna povelja čije su područje ekonomska i socijalna prava. Ova povelja također uspostavlja sustav međunarodnog nadzora njene primjene od država ugovornica, ali taj sustav nema pravosudni karakter. Povjeren je četirima europskim nadzornim tijelima i temelji se na dvogodišnjim izvješćima koje su vlade država dužnosnica dužne dostavljati Vijeću Europe (Europska socijalna povelja, 1966: 6). Članak 12., 13., 14. i 16. Europske socijalne povelje vezani su za prava socijalno ugroženih pojedinaca te obvezuju:

Članak 12. – Pravo na socijalnu sigurnost

Radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava na socijalnu sigurnost, ugovorne stranke se obvezuju:

1. uspostaviti ili održavati sustav socijalne sigurnosti;
2. održavati sustav socijalne sigurnosti na zadovoljavajućoj razini, barem onakvoj kakva je potrebna za ratifikaciju konvencije Međunarodne organizacije rada (br. 102) o minimalnim standardima socijalne sigurnosti;
3. nastojati sustav socijalne sigurnosti postupno podići na višu razinu;
4. poduzeti mjere, sklapanjem odgovarajućih dvostranih ili mnogostranih ugovora ili drugim sredstvima, i u skladu s uvjetima utvrđenim u tim ugovorima, kako bi osigurale:
  - a) jednakost svojih državljana i državljana drugih ugovornih stranaka u pogledu prava na socijalnu sigurnost, uključujući i očuvanje prava proizašlih iz zakonodavstva o socijalnoj sigurnosti, bez obzira na preseljavanja osiguranih osoba na teritorijima ugovornih stranaka;
  - b) priznavanje, održavanje i uspostavljanje prava na socijalnu sigurnost sredstvima kao što su zbrajanje razdoblja osiguranja ili zaposlenja ostvarenih sukladno zakonodavstvu svake od ugovornih stranaka.

Članak 13. – Pravo na socijalnu i medicinsku pomoć

Radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava na socijalnu i medicinsku pomoć ugovorne stranke se obvezuju:

1. osigurati da svatko tko nema dovoljno prihoda i tko ih nije u mogućnosti ostvariti vlastitim naporima ili ih dobiti iz nekog drugog izvora, posebice u obliku davanja temeljem sustava socijalne sigurnosti, može dobiti odgovarajuću pomoć i, u slučaju bolesti, njegu koju iziskuje njegovo stanje;
2. jamčiti da osobama koje se koriste takvom pomoći zbog toga neće biti smanjena politička ili socijalna prava;
3. osigurati da svatko može od nadležnih javnih ili privatnih službi dobiti svaki savjet i svaku osobnu pomoć nužnu kako bi se spriječila, uklonila ili ublažila osobna ili obiteljska ugroženost;
4. primjenjivati odredbe stavaka 1., 2. i 3. ovoga članka kako na svoje državljane tako i na državljane drugih ugovornih stranaka koji zakonito borave na njihovom teritoriju, sukladno obvezama koje imaju temeljem Europske konvencije o socijalnoj i medicinskoj pomoći, potpisane u Parizu 11. prosinca 1953.

Članak 14. – Pravo korištenja usluga socijalnih službi

Radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava korištenja usluga socijalnih službi, ugovorne

stranke se obvezuju:

1. promicati ili organizirati službe koje će primjenom metoda socijalnog rada pridonijeti dobrobiti i razvoju pojedinaca i skupina u zajednici, kao i njihovoj prilagodbi socijalnoj sredini;
2. ohrabrivati sudjelovanje pojedinaca te dobrovoljnih ili drugih organizacija u stvaranju i održavanju takvih službi.

Članak 16. – Pravo obitelji na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

Radi osiguranja uvjeta potrebnih za puni razvoj obitelji kao osnovne jedinice društva, ugovorne stranke obvezuju se promicati ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu obiteljskoga života, posebice pomoću socijalnih i obiteljskih potpora, fiskalnih olakšica, poticanja gradnje stanova prilagođenih potrebama obitelji, pomoći mladim obiteljima i drugim odgovarajućim mjerama.

Uzimajući u obzir navedene članke možemo zaključiti kako su pojedincima koji se nalaze u siromaštvu itekako oduzeta njihova temeljna ljudska prava koja im pripadaju od samog rođenja. U Hrvatskoj 1,2 milijuna ljudi prema Državnom zavodu za statistiku živi na rubu siromaštva, stoga je država budući da je prihvatila obje Konvencije dužna iskorijeniti siromaštvo i uložiti napor u rješavanje situacija marginaliziranih grupa te im omogućiti dostojanstven život. Ministarstvo rada i socijalne skrbi izradilo je Program borbe protiv siromaštva i isključenosti u Hrvatskoj. Prijedlozi mjera kako bi se smanjilo siromaštvo u Hrvatskoj odnosi se na područje zapošljavanja, zdravstva, obrazovanja, socijalnog stanovanja, obiteljske politike, skrbi o izbjeglicama i povratnicima, socijalnoj skrbi i pomoći. Neke od mjera koje nastoje provesti:

- definirati nacionalni program aktivnosti u politici zapošljavanja uključujući ciljane skupine pri čemu treba posvetiti pažnju ranjivim skupinama
- poticati samozapošljavanje (osobito u sektorima koji ne zahtijevaju velika početna ulaganja) putem edukacije o otvaranju vlastitih poduzeća, radnji i sl., povoljnim kreditnim aranžmanima, isplaćivanjem novčane naknade nezaposlenim osobama (potencijalnim poslodavcima) u jednokratnom iznosu, informiranjem o potrebama za robama i uslugama na lokalnim tržištima, osnivanjem savjetovališta za samozapošljavanje itd.
- usmjerenost na socijalnu pomoć zamijeniti radnim pristupom. Pri tom je važno da isključeni građani budu prepoznati kao aktivni građani s pravima i obvezama, a ne kao pasivni primatelji usluga.

- sadašnji je sustav participacije postavljen tako da su iznosi participacije vrlo niski te da je veliki dio stanovništva (oko 80%) oslobođen plaćanja participacije. Sustav suplaćanja na taj način ne ispunjava svoje osnovne funkcije. Ipak, usvojeni plan povećanja participacije i smanjenja kruga oslobođenih mora voditi računa o tome da iznos participacije ne ograniči pristup onima s niskim primanjima ili s velikim potrebama za nizom zdravstvenih usluga.
- predvidjeti više programa za obrazovanje odraslih i doškoloavanje,
- predvidjeti veća sredstva za stipendije i subvencije učenicima i studentima iz siromašnih obitelji (kod dobivanja domova potrebno je uspostaviti ravnotežu između kriterija materijalnog statusa i uspjeha jer je u posljednje vrijeme postojala tendencija slabljenja kriterija materijalnog i socijalnog statusa).
- S aspekta učinkovitijeg rješavanja stambenih problema socijalno ugroženih slojeva potrebno je:
  - financirati novu, po cijeni kontroliranu, stanogradnju za najam,
  - usmjeriti učinkovitije sustav stambenih subvencija koji bi povećao fleksibilnost na području najma stanova,
  - raditi na razvoju pilot projekata socijalnog stanovanja,
  - podupirati projekte neprofitnih stambenih organizacija u segmentu najamnog stanovanja i kontrole cijena izgrađenih stanova,
  - insistirati na većem angažmanu lokalnih vlasti na polju nove izgradnje kako bi se pružili zadovoljavajući stambeni uvjeti za skupine kojima je potrebna socijalna pomoć. Zakonodavne promjene koje se očekuju trebale bi ojačati odgovornost i utvrditi obveze lokalnih vlasti glede stambenih pitanja. U ovom kontekstu smatramo važnim besplatnu dodjelu zemljišta siromašnima i oslobađanje od plaćanja komunalnih priključaka.
- Veći utjecaj obiteljske politike na suzbijanje siromaštva, posebice u obiteljima s više djece, pretpostavlja sljedeće:
  - podržati mjeru proširenja dječjih doplataka, koja ima pozitivne socijalne i druge učinke. Hrvatska je već napravila značajan korak u proširenju prava na dječji doplatok na kategorije stanovnika koji nisu zaposleni.
  - prilagoditi politiku obiteljskih dopusta novim trendovima fleksibilizacije rada. U ovom se trenutku pojavio problem visine naknada za dopuste. Hrvatska ima duge porodne i roditeljske dopuste, pa treba ispitati mogućnosti prilagodbe obiteljskih i radnih obveza u kontekstu nove strukture rada.

- uključiti u većoj mjeri privatni sektor i nevladine organizacije u područje usluga za obitelj. Razvijati multifunkcionalne obiteljske centre, koji će obiteljima s djecom pružati razne usluge koje neće biti strogo institucionalno ograničene i zatvorene. Pozitivna iskustva s takvim centrima imaju mnoge zemlje s manje razvijenim institucionalnim uslugama obitelji.
- intenzivnija suradnja sa službom za zapošljavanje i razvoj programa namijenjenih teško zapošljivim skupinama. S obzirom da je ogromna većina primatelja socijalne pomoći nezaposlena, svi socijalni programi ili programi službi za zapošljavanje, koji nastoje unaprijediti školsku spremu i pomoći pojedincima da steknu određene kvalifikacije ili vještine, od velike su važnosti za prije spomenutu skupinu.
- uvođenje minimalnog dohotka, odnosno ustanovljavanje službene linije siromaštva
- bolja suradnja s nevladinim i humanitarnim organizacijama u cilju efikasnije pomoći onima koji pomoć uistinu trebaju. Bolja suradnja pretpostavlja, među ostalim, otvorenost državnih i javnih institucija za nove ideje i pristupe koji dopunjuju njihovo djelovanje. Polazimo od toga da nevladine organizacije mogu rasteretiti državu, preusmjeriti dio državnih troškova u nove programe i poboljšati zadovoljavanje potreba građana. Ukratko, djelovanje većeg broja nevladinih organizacija doprinosi boljoj socijalnoj zaštiti.

4. ULOGA MEDIJA U IZVJEŠTAVANJU O SIROMAŠTVU

4.1. Utjecaj medija na siromaštvo

Mediji posjeduju moć utjecaja na svoje korisnike. Kada govorimo o izvještavanju o siromaštvu oni kao posrednici imaju veliku ulogu jer prenose priče pojedinaca. Oni su ti koji daju glas ugroženim skupinama koje su često zanemarene od strane države i društva, za koje ne bismo znali jer možda nisu u našoj blizini, stoga je njihova uloga ključna u djelomičnom rješavanju problema i otkrivanju uzroka siromaštva. Svjedoci smo kako su upravo mediji zaslužni za mnogo sretnih završetaka ljudi koji su živjeli u oskudici, te preživljavali iz dana u dan, bez posla i odbačeni od društvene zajednice. Posebnu pozornost moramo obratiti na djecu koja su najčešće dio priloga u izvještavanju te ih se nerijetko stavlja u prvi plan kako bi se utjecalo na emocije konzumenata. Nažalost, djeca se često koriste kako bi se „pojačao“ efekt bez razmišljanja o kratkoročnim i dugoročnim posljedicama koje bi objavljeni sadržaj mogao ostaviti na njih. Oni su ranjiva skupina s obzirom na razvojne krize i njihove potrebe koje moraju biti zadovoljene kako bi ostvarili zdrav rast i razvitak. Neopravdano iznošenje privatnosti djece može ugroziti njihovu sigurnost te ih natjerati da ponovno proživljavaju traumu koju su doživjeli što narušava psihički razvoj. Isto tako, iznošenje djetetove intime publici može ga izložiti socijalnom pritisku vršnjaka koji svojim komentarima mogu izmijeniti sliku tog djeteta o sebi i svojim sposobnostima (Vlainić, 2012: 37).

Stoga se od medija zahtjeva da budu društveno odgovorni i etični jer etika je neodvojiva od kvalitetnog i profesionalno usmjerenog novinarstva (Poller, 1998: 29), iako smo svjedoci kako je u posljednje vrijeme došlo do zanemarivanja etike. Autor Koprek (Koprek, 1992: 116) u tumačenju zanemarivanja etike u medijima govori kako je komunikacijska znanost, koja se smatra izvanrednim mjestom refleksije o novinarstvu, do sada kažnjivo zanemarivala etička motrišta i obzore te se u tom odrekla odgovornosti. Nadalje, Koprek smatra kako je teorija novinarstva pod utjecajem pozitivističkih tendencija zaboravila na to da je navezana na čovjeka, zbog čega se novinarstvo svelo na puko funkcioniranje kojem nije potrebno etičko utemeljenje. A upravo je etika ono od čega bi trebali krenuti, naročito kada se izvještava o marginaliziranim skupinama imajući na umu da su tim pojedincima ugrožena njihova temeljna prava i kako su oni ti koji mogu

utjecati na promjenu njihova stanja. Novinari također moraju prikazati „širu sliku“ te odgovoriti koji su stvarni uzroci siromaštva i problemi vezani uz njih, a ne samo izazvati efekt sažalijevanja kod konzumenta. Dodatni problem je u sustavu u kojem živimo u kojem se mediji moraju izboriti kako bi došli do potrošača, pa tako i sadržaj medija postaje roba i mediji se moraju boriti kako bi zaradili novac i opstali, stoga su mediji sve manje u službi općeg dobra, a sve su više prisiljeni nuditi sadržaje koji će bolje prodati novine ili privući više publike. Sadržaji koji odgovaraju istinitoj slici svijeta nažalost nisu najviše traženi (usp. Matušić, 1999: 50). Drugo, ne manje važno je da se uvijek vode istinom. Ona je jedini smisao novinarstva i medija shvaćenih kao posrednika istinitih informacija o događajima i ljudima. „Kada novinarska informacija ne odgovara istini, ona postaje otrov“ (Koprek, 1992: 128, usp. Labaš, 2006: 65). Najveći izazov novinarstva danas je kako saznati istinu, iznijeti je i objaviti. To je dužnost koja zahtjeva veliku profesionalnu vještinu i poštivanje ćudoređa. Istina je neophodan kriterij objektivnog i poštenog novinarstva koja zahtjeva iskrenost i ozbiljnost (Labaš, 2006: 64).

Novinarka Milkica Milojević (Mujagić, Kačmarčik – Maduna, 2017: 122) koja je posebno izvještavala o marginaliziranim skupinama navodi nekoliko preporuka prilikom izvještavanja o djeci u siromaštvu:

- poštovati sugovornike, naročito ako su djeca;
- ne tjerati dijete, pogotovo ako je siromašno, ili na drugi način ranjivo, da se javno eksponira, čak i ako njegovi roditelji to traže od njega, ako to ne želi, ili uz procjenu da bi moglo biti izloženo stigmatizaciji ili nasilju;
- istaknuti dostignuća djeteta usprkos siromaštvu
- prije pisanja prve rečenice, zamisliti da je dijete iz priče netko blizak, dijete ili brat/sestra
- njegovati svoju „unutrašnju vagu“ – profesionalni i ljudski osjećaj koji će poslužiti kao brzi test javnog interesa i najboljeg interesa djeteta;
- ako „vaga“ pokaže nelagodu ili nedoumicu, pitati za savjet profesionalce u čiji sud i dobre namjere se vjeruje;
- kroz svaku priču o siromašnom djetetu nastojati osvijetliti (bar jedan) društveni problem – korijen siromaštva
- nastojati da se publika ne (samo) rasplače, nego da ih priča potakne na razmišljanje i akciju u cilju rješavanja društvenog problema koji dovodi do siromaštva
- čitati (zakone, konvencije, studije, istraživanja, tekstove drugih novinara/ki),

razmišljati i preispitivati – i sebe i druge.

4.2. Primjer dobre prakse

Hrvatska mreža protiv siromaštva svake godine dodjeljuje nagradu „Svjetionik“ novinarima koji na kvalitetan i dostojan način izvještavaju o siromaštvu u zemlji. Posebnost ove nagrade je u tome što se ocjenjivački žiri sastoji od osoba s iskustvom siromaštva. Hrvatska mreža protiv siromaštva ovim načinom promiče izvještavanje o siromaštvu koje se temelji na poštivanju ljudskih prava i dostojanstva osoba s iskustvom siromaštva koje je usmjereno konstruktivnim rješenjima za suzbijanje i prevenciju siromaštva u Hrvatskoj. Naziv „Svjetionik“ ukazuje na važnost medijskih priloga koji su - osim što rasvjetljuju pojedine životne priče i situacije pojedinaca ili skupine ljudi te stanje u zemlji – usmjereni na rješenja i utjecanju na (sustavne) promjene u suzbijanju problema siromaštva. Ovaj projekt pokrenula je 2011. g. austrijska mreža protiv siromaštva, a od 2016. g. projekt se proširio na više europskih zemalja pa tako i na Hrvatsku².

Dobitnici ove nagrade su novinari koji su se izdigli iznad klasičnih senzacionalističkih naslova kojima privlače publiku. Njihov način izvještavanja diže novinarstvo na višu razinu budući da su unatoč negativnoj situaciji u kojoj se pojedinci nalazili nastojali održati pozitivan ton kroz svoje izvještavanje uz zadivljujuću razinu empatije koju su pokazali kroz suradnju s ugroženim pojedincima usput otkrivajući općenite probleme s kojima se susreću svi koji se nalaze u istoj situaciji. Isto tako njihovo izvještavanje nije fokusirano samo na trenutnu situaciju u kojoj se pojedinac nalazi, već svojim izvještavanjem jasno naglašavaju prava svakog čovjeka, prozivajući odgovorne institucije na što žurnije rješavanje problema ugroženih. Dakle, osim što omogućuju da publika čuje njihovu priču s kojom će se mnogi poistovjetiti također imaju utjecaj na institucije koje su zadužene za rješavanje tih problema.

---

² Dostojanstveno izvještavanje o siromaštvu na stranici: (<http://hmps.hr/nagrada-svjetionik-za-dostojno-izvjestavanje-o-siromastvu-u-hrvatskoj/>) stranica posjećena: 20.2.2019g.

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Jedna od najzastupljenijih tema u medijskom prostoru je tema siromaštva u Hrvatskoj koje je u posljednjih nekoliko godina u stalnom porastu. Prethodno u radu navedena je važnost uloge novinara koji predstavljaju posrednike koji iznose stvarne životne priče ljudi koji žive u materijalnoj oskudici, a ponekad su i posljednja šansa spasa tih ljudi. Cilj ovog rada je utvrditi utječu li mediji svojim izvještavanjem o siromaštvu na društvo. Također, glavni cilj je utvrditi na koji način novinari izvještavaju o temi siromaštva te poštuju li pravila svoje struke prilikom izvještavanja.

Hipoteze

Rad je usmjeren na analizu novinarskog izvještavanja o siromaštvu pa je samim time istraživanje usmjereno na analizu medijskog sadržaja. Postavljene su četiri hipoteze.

Hipoteza 1: Mediji izvještavanjem o siromaštvu povećavaju socijalnu osjetljivost u društvu.

Hipoteza 2: Mediji svojim izvještavanjem ukazuju na uzrok siromaštva i nepoštivanje ljudskih prava

Hipoteza 3: Mediji temi ne pristupaju senzacionalistički s ciljem izazivanja emocija kod gledatelja

Hipoteza 4: Mediji štite identitet osoba o kojima izvještavaju, ne objavljujući fotografije, imena i prezimena i mjesto stanovanja svojih sugovornika s posebnim naglaskom na maloljetnike

Budući da se radi o marginaliziranim i socijalno isključenim pojedincima, način izvještavanja o njihovoj situaciji od iznimne je važnosti jer može ostaviti trajne posljedice na pojedince ukoliko nije dostojanstveno i unutar kodeksa koji ih obvezuju na pošteno izvještavanje. Također, treba uzeti u obzir i temeljna ljudska prava koja se trebaju poštivati

i na koja svaki pojedinac ima pravo bez iznimke.

5.2. Metodologija istraživanja

Kao metodu istraživanja diplomskog rada odabrali smo analizu medijskog sadržaja. Analiza će obuhvatiti jednu od najgledanijih televizijskih emisija “Provjereno”, koja se bavi istraživačkim novinarstvom te poseban naglasak stavlja na socijalno ugrožene skupine u društvu te na istraživanje uzroka društvene nejednakosti.

Klasični teoretičari uveli su analizu medijskog sadržaja kao instrument pomoću kojeg se može odrediti što mediji doista rade te definirati uređivačka politika prema različitim aspektima društvenog života uključujući i same medije. Analiza sadržaja je osnova empirijske i pozitivističke tradicije u medijskim istraživanjima dok istodobno ukazuje na neke političke paradigme, pozivajući nas ne samo da otkrivamo stvarnost već da je i mijenjamo. Longitudinalno istraživanje medijskog sadržaja nudi zanimljiv pogled na kulturne transformacije: pojave određenih tema, njihovo oplemenjivanje u stručnije diskusije, iščezavanje pred drugim temama i raspravama, pojavu novih sudionika u definiranju i raspravi o socijalnim problemima na društvenom nivou (Elzović, 2012: 63).

Istraživanje koje smo proveli temelji se na uočavanju i bilježenju podataka u definiranu matricu koja sadrži elemente koji se prepoznaju u sadržaju medijskog priloga. U matrici se nalaze pitanja o vrsti, najavi, dužini, usmjerenosti i funkciji priloga. Također, nalaze se pitanja o dubini obrade teme i orijentiranosti priloga. Podaci koji su zabilježeni prilikom gledanja priloga prikazani su u grafičkom obliku.

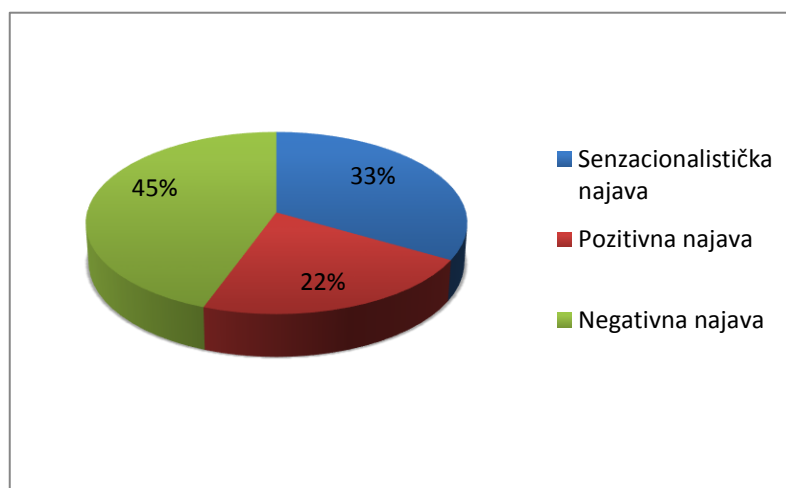
6. REZULTATI ANALIZE

Analiza sadržaja uključivala je emisije čija je tematika bila siromaštvo i marginalizirane skupine koje su emitirane u periodu od 1. siječnja 2017. do 1. siječnja 2019. što je ukupno 9 priloga. Odabir perioda emitiranja emisija je nasumičan. Istražili smo kvantitativne i kvalitativne aspekte koji se odnose na sadržaj priloga. Uzorak istraživanja dobiven je od odjela arhive Nove TV. U svrhu pisanja diplomskog rada

ustupljeno nam je 9 priloga koji su emitirani posljednje dvije godine u emisiji *Provjereno*, a povezani su s temom diplomskog rada.

6.1. Najava priloga

Grafikon 1.: Senzacionalističke, negativne i pozitivne najave

Izvor: Zbirna tablica 1 (Prikaz rezultata analiziranih emisija)

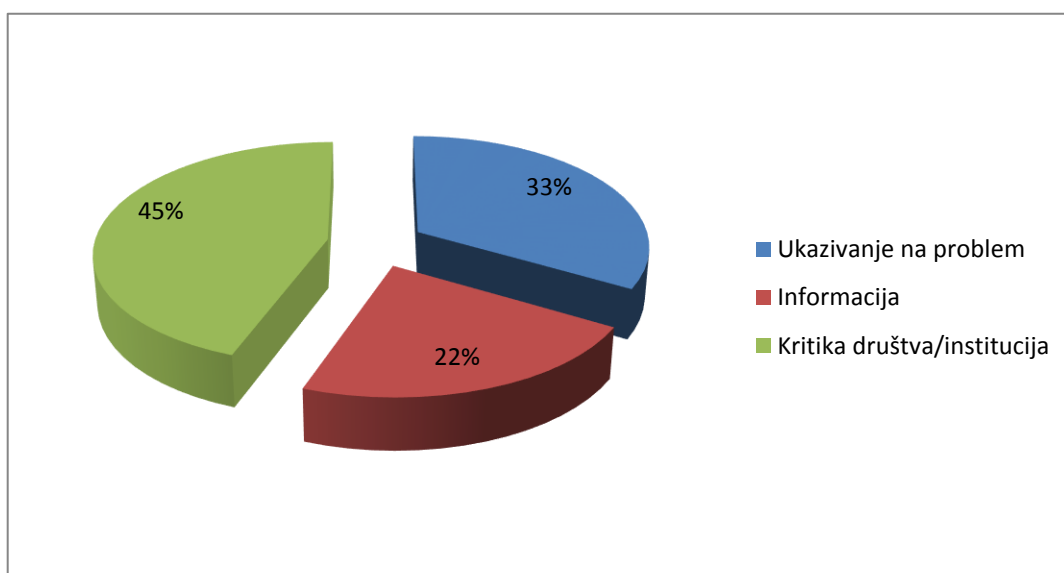
U 9 obrađenih priloga 3 najave, odnosno 33% najava je imalo elemente senzacionalizma. Senzacionalizam se definira kao način novinarskog pisanja s pretjeranim isticanjem senzacionalnih činjenica, podgrijavanje, čak i stvaranje skandala i senzacija.³ U svojim najavama novinarka privlači pozornost koristeći rečenice poput “dogodilo se čudo”, “prizor koji slama srce”, “srce se raspada u tisuće komada” koje često izgovara pomalo teatralno kako bi se pojačao efekt ciljajući na emocije gledatelja. Nadalje 4 najave, tj. 45% su negativne, budući da se radi o osjetljivoj temi i ugroženim pojedincima. Očekivano je kako će najveći broj najava biti negativan, dok su 2 najave odnosno 22% u pozitivnom tonu koje sadrže pohvalu pojedincima koji su se zauzeli za prava ugroženih skupina ili su im pomogli u njihovoj bezizlaznoj situaciji.

³ Definicija senzacionalizma, dostupno na stranici Hrvatski leksikon: <https://www.hrleksikon.info>, stranica posjećena: 5. 3. 2019g.

6.2. Funkcija priloga

Postoje različite funkcije priloga, od informacije, kritike, ukazivanja na problem do senzacionalizma. Ovim istraživanjem možemo vidjeti kako 45% (4 priloga) imaju funkciju kritike društva ili institucija, 33% (3 priloga) ukazivanje na problem dok 22% (2 priloga) imaju funkciju informacije. Najviši postotak zauzima kritika društva ili institucija što je i očekivano budući da je siromaštvo usko povezano s ekonomskim stanjem države i načinom rada državnih institucija. Jedan od primjera kritike je prilog o poljoprivredniku koji je bio žrtva malverzacije državnim poticajima. Poticaje je trebao dobiti on, no dobio ga je jedan moćni poduzetnik koji na kraju zemlju za koju je dobio poticaj nije obrađivao. Kritika je upućena radu državnih institucija i namještanju natječaja. Potom slijedi ukazivanje na problem u kojem se analizira uzrok siromaštva. U jednom od priloga navodi se problem nemogućnosti zaposlenja u siromašnijim dijelovima Hrvatske, visoke cijene osnovnih namirnica za život te mala socijalna pomoć. I posljednje, informacija koja se odnosi na priloge u kojima je prikazan efekt koji je izazvan kod gledatelja koji su odlučili pomoći obiteljima.

Grafikon 2.: Funkcija priloga (ukazivanje na problem, informacija, kritika društva/institucija)

Izvor: Zbirna tablica 2 (Prikaz rezultata analiziranih emisija)

6.3. Dubina obrade teme

Tablica 6.: Analiza novinarskog priloga

Dubinska analiza	7/9
Navodi li se razlog siromaštva	7/9
Intervju s maloljetnicima	5/9

Izvor: Zbirna tablica 3 (Prikaz rezultata analiziranih emisija)

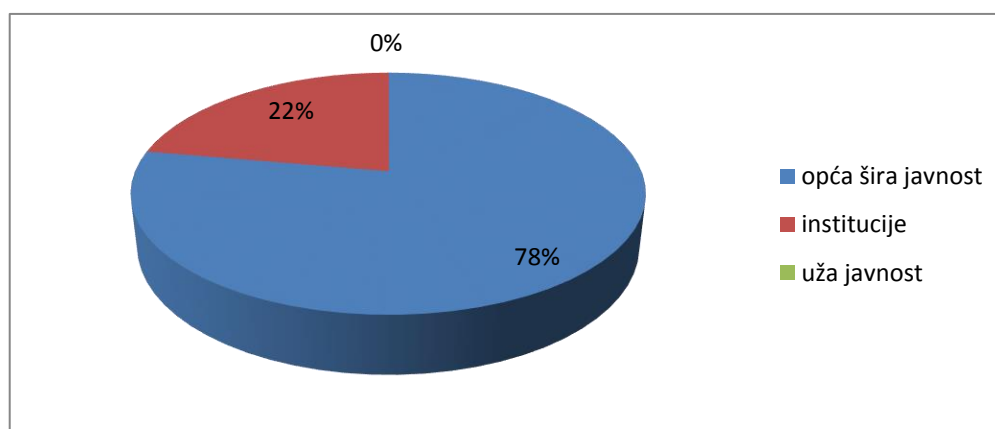
Razlozi siromaštva objašnjavaju se u 7 od 9 analiziranih priloga, preostala 2 priloga govore o trenutnoj situaciji u kojoj se nalaze osobe, no ne i što ih je dovelo do te situacije. Najčešći razlozi koji se spominju su bolest zbog koje je ljudima onemogućen rad ili su zbog bolesti otpušteni s posla i nisu više u stanju otplaćivati kredite koje imaju, niska primanja koja nisu dovoljna za osnovne životne potrebe i skrb osobe s poteškoćama u razvoju, nezaposlenost, život u marginalnim dijelovima Hrvatske u kojima nema mogućnosti zapošljavanja, loša povezanost s većim gradovima, premala mirovina te malverzacije s poticajima u poljoprivredi koji su poljoprivrednike doveli do ruba i nemogućnosti zarade na svojoj zemlji. Također, 7 od 9 priloga je dubinski analizirano u prilogu u kojem su detaljno iznesene priče o ljudima o kojima je izvještavano, navodi se mjesto u kojem žive, imena i prezimena ukućana i maloljetnika, opisuje detaljno način na koji žive, kako izgleda jedan njihov dan, kako se osjećaju zbog situacije u kojoj se nalaze itd.

Intervju s maloljetnicima nalazimo u 5 priloga. Maloljetnicima su postavljena pitanja o tome što bi htjeli biti kada odrastu, što im trenutno najviše smeta u situaciji u kojoj se nalaze, kako gledaju na cijelu situaciju, što bi htjeli imati od materijalnih stvari što trenutno nemaju. Kod određenih maloljetnika ta su pitanja izazvala suze i ponovno proživljavanje traumatske situacije u kojoj su se našli ili osjećaj da manje vrijede jer nemaju određenu materijalnu stvar koju imaju njihovi vršnjaci, a oni bi je također htjeli. Tako je jedna od maloljetnica izjavila kako bi htjela mobitel, no nažalost mama joj ga ne može kupiti i kako tu informaciju znaju isključivo njene dvije prijateljice. No, nakon ovog priloga tu informaciju saznali su svi njeni vršnjaci. Na taj način djeca bi mogla postati predmet

ruganja od strane svojih vršnjaka. U tim situacijama vidljivi su elementi senzacionalizma kako bi se izazvao efekt sažaljenja kod gledatelja te su povrijeđena dječja prava prilikom izvještavanja.

6.4. Orijentiranost priloga

Grafikon 3.: Orijentiranost priloga

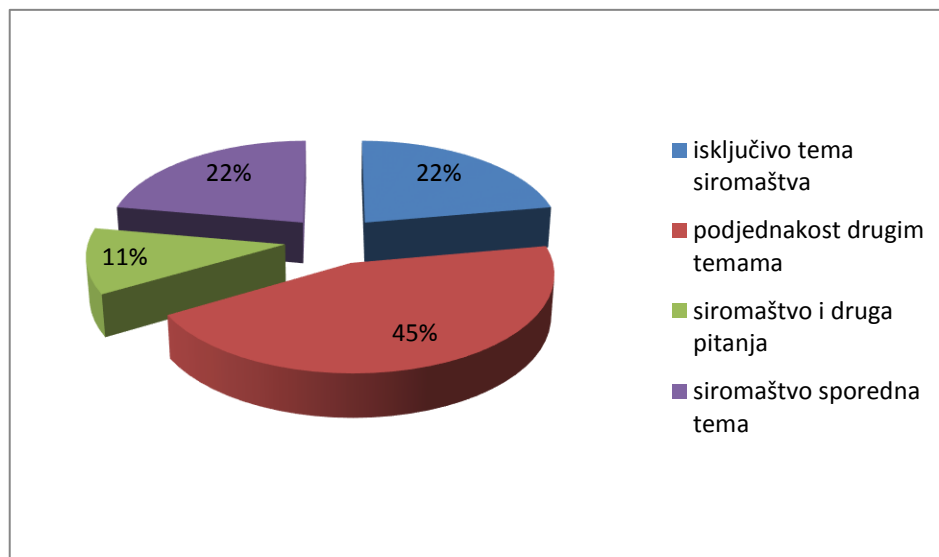

Izvor: Zbirna tablica 4 (Prikaz rezultata analiziranih emisija)

U grafikonu možemo vidjeti da je šest od devet priloga usmjereno je na opću širu javnost. U njima su iznesene životne priče pojedinaca koji navode razloge siromaštva te opisuju svoju svakodnevicu i probleme s kojima se nose zbog nedostatka materijalnih sredstava. Nadalje, dva priloga su usmjerena na institucije. U prvom prilogu nailazimo na kritiku rada državnih institucija zbog propusta u davanju državnih poticaja. Naime, poticaj za obradu zemlje je dodjeljen lokalnom moćniku umjesto osobi koja ga je zakonski trebala dobiti. No, u ovoj situaciji nije bio važan zakon, već moć i materijalno stanje. Drugi prilog donosi priču o djevojčici koja ima poteškoće s školskim autobusom jer ne pristaje na stanici koja je najbliža njenoj kući pa je prisiljena hodati i po nekoliko kilometara kako bi došla do druge stanice. Prilog je usmjeren na kritiku rada općine koja vrlo lako može utjecati na problem i riješiti ga. Također, jedan prilog je usmjeren na kritiku društva. U njemu je prikazana svakodnevica ljudi treće dobi koji su zbog premalih mirovina prisiljeni kopati po kontejneru kako bi preživjeli dan. Ovaj prilog kritizira društvo općenito koje je zakazalo kad je u pitanju skrb o starijima i nemoćnima koji su po završetku svog radnog vijeka došli u situaciju da se moraju boriti iz dana u dan za vlastitu egzistenciju.

6.5. Usmjerenost priloga na siromaštvo

Grafikon 4.: Usmjerenost priloga

Izvor: Zbirna tablica 5 (Prikaz rezultata analiziranih emisija)

Tablica prikazuje kako dva priloga govore isključivo o siromaštvu. U četiri priloga siromaštvo nije jedina tema o kojoj se izvještava već su otvorena i neka druga pitanja koja se odnose na širu zajednicu. Nadalje, u jednom prilogu siromaštvo je zastupljeno podjednako s drugim temama i u dva priloga siromaštvo je sporedna tema.

6.6. Posredovanje u akcijama solidarnosti

Prilikom izvještavanja o siromaštvu vrlo je važno osvijestiti problem siromaštva u Hrvatskoj, otkriti uzroke siromaštva i posljedice koje ostavlja na ugrožene skupine. Jedan od ciljeva rada bio je otkriti na koji način mediji doprinose sprječavanju siromaštva.

U 9 analiziranih priloga ne spominju se kanali za pomoć, odnosno kome se mogu obratiti za pomoć osobe koje su se našle u bezizlaznoj situaciji. No, nakon svakog emitiranog priloga i ispričane priče redakcija je zaprimila veliki broj poziva od strane ljudi koji su htjeli pomoći osobama o kojima se govorilo u prilogu tražeći da saznaju žiro račun obitelji ili da im daju broj telefona kako bi im mogli materijalno pomoći ili u radovima koje imaju. Zahvaljujući prilogu koji je emitiran ljudi nisu ostali bez svoje kuće, jednoj je

djevojčici omogućeno normalno obavljanje školskih obveza zahvaljujući donaciji računala.

Također, u 2 priloga novinari su kontaktirali i državne institucije te ih potaknuli da u što kraćem roku razriješe situacije u kojima su se našle dvije obitelji. Iz ovoga možemo zaključiti kako novinari ne mogu u potpunosti razriješiti situaciju ugroženih pojedinaca, ali svakako mogu doprinijeti time što će dati mogućnost marginaliziranim i ugroženim skupinama da ih se čuje, mogu osvijestiti problem siromaštva kod ljudi koji često zanemaruju situacije koje se ne dešavaju u njihovoj bližoj sredini, te potaknuti institucije i ljude na djelovanje, na brže donošenje odluka i rješavanje slučajeva. No, isto tako trebali bi informirati javnost o načinima na koje mogu pomoći sami sebi budući da postoji mnogo udruga koje se bave upravo ugroženim skupinama u društvu te institucija koje pomažu siromašnima kojima se mogu obratiti.

6.7. Evaluacija u odnosu na postavljene hipoteze

Na temelju analize rezultata analiziranih priloga možemo potvrditi ili opovrgnuti glavnu i pomoćne hipoteze. Prva hipoteza glasila je: mediji izvještavanjem o siromaštvu povećavaju socijalnu osjetljivost u društvu i nju možemo potvrditi budući da se nakon emitiranih emisija javio iznimno veliki broj ljudi koji nisu ostali ravnodušni na priče koje su čuli. S ciljem da tim ljudima olakšaju svakodnevni život ponudili su svoju materijalnu i psihičku pomoć socijalno ugroženima, što su potvrdili i ljudi o kojima se izvještavalo. Pomoću medija tim ljudima je vraćena vjera u bolji život zahvaljujući društvu u kojem žive koje je osjetljivo na probleme drugih. Mediji su ovdje bili posrednik između ugroženih skupina i društva i njihova je uloga od iznimne važnosti, zato je posebno važno da izvještavaju profesionalno i poštujući etičke kodekse.

Druga hipoteza glasi: mediji svojim izvještavanjem ukazuju na uzrok siromaštva i nepoštivanje ljudskih prava. U 7 od 9 analiziranih priloga ukazuje se na uzrok siromaštva i nepoštivanje ljudskih prava te govore o siromaštvu kao jednom od većih društvenih problema u Hrvatskoj. Isto tako, navode i poteškoće u kojima se ugrožene skupine nalaze zbog birokracije i nepravilnog rada državnih institucija u kojima im je ugroženo temeljno ljudsko pravo jednakosti pa tako možemo potvrditi i ovu hipotezu.

Treća hipoteza glasi: mediji temi ne pristupaju senzacionalistički s ciljem izazivanja emocija kod gledatelja. Budući da je tema siromaštva sama po sebi osjetljiva i teško će osobu ostaviti ravnodušnom posebno je važno pripaziti na način na koji mediji izvještavaju o ugroženoj skupini, naročito ako se vodi razgovor i snimaju maloljetnici. U 9 analiziranih priloga, 3 najave priloga imale su elemente senzacionalizma koji nisu bili od posebne važnosti za sam prilog, već isključivo da bi dodatno potaknulo emocije i interes za gledanjem samog priloga. Isto tako u 5 od 9 priloga vodi se razgovor s djecom u kojima se isto mogu primjetiti elementi senzacionalizma te nepoštivanje kodeksa. Kod određene djece pitanja novinara su izazvala suze te se potaknuli prisjećanje traumatskih događaja kroz koje su prošli zbog problema u kojima se nalaze. Nadalje, morali su govoriti o stvarima koje njihovi vršnjaci imaju, a oni ne što je moglo kod djece izazvati osjećaj manje vrijednosti. Na temelju analize priloga ovu hipotezu ne možemo potvrditi.

I posljednja hipoteza glasi: mediji štite identitet osoba o kojima izvještavaju, ne objavljujući imena, prezimena i mjesto stanovanja svojih sugovornika s posebnim naglaskom na maloljetnike. U 5 priloga u kojima se nalaze maloljetnici nisu u potpunosti navedeni njihovi osobni podaci, osim imena te koliko godina imaju. Podaci o adresi, školi koju pohađaju itd. nisu navedeni. Iako, budući da se radi o novinarskom prilogu lako ih je prepoznati u javnosti i povezati s emisijom tj. prilogom u kojem su bili pa tako možemo djelomično potvrditi ovu hipotezu.

7. ZAKLJUČAK

Stanje u Hrvatskoj po pitanju siromaštva postaje sve alarmantnije. Trenutno situacija pokazuje kako 27,9 % u Hrvatskoj živi na samom rubu siromaštva što je gotovo 1,2 milijuna ljudi. Uz problem siromaštva javlja se socijalna isključenost zbog koje se siromašne osobe osjećaju loše i izolirano od zajednice u kojoj žive bez mogućnosti sudjelovanja u normalnim društvenim aktivnostima.

U Hrvatskoj je tema siromaštva još uvijek nedovoljno zastupljena u medijima obzirom na stanje u kojem se nalazimo. Uloga medija u izvještavanju o siromaštvu vrlo je značajna budući da mediji imaju ulogu posrednika, njihov je zadatak ispričati životnu priču socijalno ugroženih i upozoriti na poteškoće s kojima se suočavaju socijalno isključene osobe. Budući da je većinu ljudi koji žive u iznimno lošim životnim uvjetima nerijetko sram govoriti o problemu u kojem se nalaze ili dopustiti novinaru da vidi svaki njihov kutak koji će biti snimljen i prikazan javnosti novinar mora biti posebno osjetljiv i pripaziti način na koji će prikazati nečiju životnu situaciju imajući na umu da ta osoba nije jedina, već da njenu sudbinu dijele još milijuni ljudi.

Analizirajući priloge emisije Provjerenom možemo zaključiti kako je većina sadržaja u skladu s novinarskim kodeksom, poštujući dostojanstvo ljudi o kojima se izvještava. Uz problem siromaštva otvorili su i dodatna pitanja o problemima društva i zahvaljujući njihovom angažmanu riješeni su neki od socijalno ugroženih slučajeva. No, u nekim od priloga vidljivi su elementi senzacionalizma kojima u kvalitetnom novinarstvu nije mjesto, naročito kada se radi o ugroženim skupinama i kada su u izvještavanje uključena djeca. Novinari moraju biti svjesni posljedica koje nosi njihov rad jer ukoliko određenim pitanjima izazovu suze kod djeteta i prikažu ih u svojoj emisiji nanijeti će veću štetu tom djetetu koje će možda nakon toga biti izrugivano od strane svojih vršnjaka. Temeljna ljudska prava i etički kodeks moraju biti važniji od privlačenja gledatelja i izazivanja emocija. Smatram kako o siromaštvu treba izvještavati kao problemu koji se odnosi na cjelokupno društvo, a ne isključivo kao problem osoba koje se u njemu nalaze. Bogatstvo jedne države temelji se na stanju njenih stanovnika i rješavanje problema socijalno ugroženih skupina, a ne isključivo ekonomskom bogatstvu. Integracija socijalno ugroženih

u društvo treba predstavljati prioritet, a mediji su tu da svojim izvještavanjem poštujući etički kodeks to potiču.

LITERATURA

- Aramini, M. (2009.): *Uvod u bioetiku*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost
- Bejaković, P. (2004.): Uloga gospodarsko-političkih mjera u ublažavanju siromaštva u Hrvatskoj; *Financijska teorija i praksa*, 77-91.
- Bejaković, P. (2005.) : Siromaštvo; *Financijska teorija i praksa*, 29 (1), 133-136.
- Burić, J. (2008.): Medijsko izvješćivanje o suicidu maloljetnika; *MediAnali*, sv. 2(4):209-214
- Etički kodeks Društva profesionalnih američkih novinara
- Elezović, A. (2012.): O čemu pišu novine? Analiza sadržaja novinskih naslovnica (siječanj – lipanj 2011.); *Medijsko istraživanje*, (god. 18, br. 1) 61-88
- Europska socijalna povelja (1996.), <https://hrcak.srce.hr/file/47192>
- Hallerod, B. (1995.): The Truly Poor: Direct and Indirect Consensual Measurement of Poverty in Sweden; *Journal of European Social Policy* (5) 2: 111-129.
- “Izvješće Državnog zavoda za statistiku”, objavljeno na stranici : <https://www.dzs.hr/> , stranica pregledana: 20.2.2019
- Jurčić, D. (2017.) :Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj; *Mostariensia*, 21 (1), 127-136
- Kangrga, M. (2004.) *Etika- osnovni problem i pravci*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
- Kodeks časti hrvatskih novinara (2009), <http://www.hnd.hr/dokumenti>
- Koprek, I. (1992.): *Korak za misao- antropologijsko-etičke studije i eseji*. Zagreb: Filozofsko- teološki institut Družbe Isusove
- Labaš, D. (2006.): Novinarstvo pred zahtjevom istine; *Riječki teološki časopis*, sv.14, 1(27), 69-78
- Malenica, Z. (2011.): Siromaštvo u Hrvatskoj (1990-2010) ; *Politička misao*, 48 (3), 65-81
- Malović, S., Ricchiardi, S. i Vilović G. (2007.) *Etika novinarstva*. Zagreb: Sveučilišna knjižara i ICEJ

- Mujagić N. i Kačmarčik – Maduna N. (2017.): Mediji u najboljem interesu djeteta : pregled znanja i iskustava za kreatore medijskih sadržaja; *Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH*, 122
- Nikodem, K. i Valković, J. (2011.) : Mediji u hrvatskom društvu- Analiza osnovnih karakteristika medijskog prostora s obzirom na supsidijarnost; *Bogoslovska smotra*, 81 (4), 783-814.
- Novinarski prilozi emisije Provjereno emitirani na kanalu Nova TV od siječnja 2017. do siječnja 2019g.
- Opća deklaracija o ljudskim pravima
- Poler, M. (1988.) *Novinarska etika*. Zagreb: Medijska istraživanja
- Silver, H. (1994.): Social exclusion and social solidarity: three paradigms; *International Labour Review*, 133, 5-6, pp. 531-578
- Šućur, Z. (2011.) : Siromaštvo i dohodovne nejednakosti u Hrvatskoj; 2001.-2009., *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 245-256
- Šućur, Z. (2005.): Siromaštvo i socijalni transferi u Hrvatskoj; *Financijska teorija i praksa*, 29 (1), 37-58
- Šućur, Z. (2001.) *Siromaštvo: teorije, koncepti i pokazatelji*, Zagreb: Pravni fakultet
- Šućur, Z. (2006.): Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj; *Revija za sociologiju*, 37, 3-4; 131-147
- Vlainić, M. (2012.): Kako hrvatske dnevne novine izvještavaju o djeci: analiza sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista; *Medijska istraživanja*, str 33-59
- Vilović, G. (2003.): Istraživačko novinarstvo, tabloidizacija i etika; *Društvena istraživanja*, 12 (6 (68)), 957-974.
- Zagorac, I. i Jurić, H. (2008.): Bioetika u Hrvatskoj; *Filozofska istraživanja*, 28 (3), 601-611.
- Weber, M. (1999.) *Vlast i politika*, Zagreb: Jesenski i Turk

PRILOZI

ANALITIČKA MATRICA

MATRICA ZA ANALIZU DNEVNIH INFORMATIVNIH INTERNETSKIH PORTALA	
	Ponudeni odgovor:
1. Rubrika:	1. stalna
	2. povremena (tjedna)
	UKUPNO:
2. Vrsta priloga:	1. domaća vijest (do 1/3 kartice)
	2. strana vijest (do 1/3 kartice)
	3. izvještaj (više od 1/3 kartice)
	4. novinski članak
	5. komentar
	6. intervju
	7. reportaža
	8. stručni osvrt
	9. kolumna (u stalnoj rubrici)
	10. ostalo
	UKUPNO:
3. Najava priloga:	1. Da
	2. Ne
	UKUPNO:
4. Istaknutost najave priloga:	1. manji od ostalih
	2. jednak ostalima
	3. veći od ostalih
	UKUPNO:
5. Dužina priloga:	1. manje od 10min
	2. 10 do 12min
	3. 12 do 13 min
	4. više od 13min
	UKUPNO:
6. Prilog govori o:	1. temi siromaštva općenito
	2. pojedinim slučajevima
	3. ugroženim temeljnim ljudskim pravima
	4. socijalnoj ugroženosti
	5. zanemarivanju siromašnih od države
	6. načinu na koji pomoći siromašnima
	7. razlogu siromaštva
	UKUPNO:

7. Usmjerenost priloga na siromaštvo:	1. siromaštvo je sporedna tema ili se tek spominje
	2. siromaštvo je podjednako zastupljeno s drugim temama
	3. siromaštvo nije jedina tema o kojoj prilog govori
	4. prilog govori isključivo o siromaštvu
	5. ne može se odrediti
	<u>UKUPNO:</u>
8. Smjer priloga:	1. pozitivan
	2. neutralan
	3. negativan
	<u>UKUPNO:</u>
9. Funkcija priloga:	1. informacija
	2. edukacija
	3. senzacija
	4. reklama
	5. ne može se odrediti
	<u>UKUPNO:</u>
10. Razina teme:	1. konkretna (slučaj, pojedinac, situacija)
	2. općenita (široko određen slučaj)
	3. ne može se odrediti
	<u>UKUPNO:</u>
11. Dubina obrade teme:	1. površinska
	2. dubinska
	3. ne može se odrediti
	<u>UKUPNO:</u>
12. Prilog je prenio:	1. novinar
	2. agronomski stručnjak
	3. znanstvenik
	4. drugo
	5. nije navedeno
	<u>UKUPNO:</u>
13. Prilog je orijentiran na:	1. opću, širu javnost
	2. užu javnost (educiraniju)
	3. institucije
	4. ne može se odrediti
	<u>UKUPNO:</u>
14. Spominje li se siromaštvo u najavi:	1. da
	2. ne
	<u>UKUPNO:</u>
15. Je li razlog siromaštva dublje obrađen:	1. da
	2. ne
	<u>UKUPNO:</u>
16. Spominje li se tema socijalne isključenosti;	1. da
	2. ne
	<u>UKUPNO:</u>

Zbirne tablice:

Tablica 1.: Ključni pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2017g., str. 19

Tablica 2.: Stopa rizika od siromaštva prema dobi i spolu u 2017g., str. 20

Tablica 3.: Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti i spolu u 2017., str. 21

Tablica 4.: Stopa rizika od siromaštva prema tipu kućanstva u 2017., str. 22

Tablica 5.: Pokazatelji materijalne deprivacije u 2017., str. 23

Tablica 6. : Analiza novinarskog priloga, str. 44

Grafikoni:

Grafikon 1 : Senzacionalističke, negativne i pozitivne najave, str. 42

Grafikon 2: Funkcija priloga (ukazivanje na problem, informacija, kritika društva/institucija), str. 43

Grafikon 3: Orijentiranost priloga (opća šira javnost, institucije, uža javnost), str. 39

Grafikon 4: Usmjerenost priloga (isključivo tema siromaštva, siromaštvo i druga pitanja, siromaštvo podjednako s drugim temama, siromaštvo sporedna tema), str. 40